

APELDOORNS KARAKTER!

CULTUUR- EN ERFGOEDNOTA
APELDOORN 2021 - 2024

Colofon

Uitgave: Gemeente Apeldoorn, in samenwerking met DSP-groep

Vormgeving: Gemeente Apeldoorn

Fotografie: Beeldbank ACEC, Beeldbank Apeldoorn Marketing, Beeldbank CODA, Beekdbank *de ereprijs*, Beeldbank Gemeente Apeldoorn, Beeldbank GIGANT, Beeldbank Orpheus, Coen Wouters, De Communicatie Cowboys, Ernst Jan Peters, Gerard Oltmans, Harry Noback, Imre Csány, Imre Stuifmeel, Ingrid Hof, John de Jong, Mikko Kriek, Nadine van den Berg, Nic Limper, Nikkels Bouwbedrijf, Peter Vroon, Raoul Rompas, Rijksmuseum van Oudheden, Suzan Drummen, Sven Scholten.

Drukwerk: Gemeente Apeldoorn

2020, Gemeente Apeldoorn

Vastgesteld door de gemeenteraad op 25 juni 2020





Muurschildering Stationsstraat
Kunstenaar: Stephan Peters (PENpaints)
Foto: Ernst Jan Peters

Ode aan Apeldoorn

Spoken Word geschreven ter gelegenheid van het
NPO radio programma "Hilversum uit"
vanaf het Stationsplein te Apeldoorn.

Lief Apeldoorn

*Ik wil verzen voor je schrijven.
Zonder poëtische dikdoenerij
Zonder grote woorden of superlatieven
En dat "lief", zal ik weglaten
Daar houd je niet van
Niet te dichtbij, een beetje afstand
Doe maar normaal is je credo
Maar hoezo normaal?
Laat je door statistici niet wijsmaken dat jij gemiddeld bent
Een keurig zeventje, middle of the road*

Geloof ze niet

*Alsof jij geen eigen karakter hebt
Toegegeven, je verwacht me soms
Rust & Reuring wil je
Je omarmt een Italiaanse wielerronde, Serious Request
Je koestert internationale sportevenementen
Motorclubs mogen massaal hun feestje bouwen
Maar na al die reuring: rust, ruimte en natuur!
Een enkele dag in het jaar verstoort door lawaaierige randstedelingen
Die zich rot schrikken van de stilte op jouw heide*

Je bent te bescheiden Apeldoorn

*Nota bene qua oppervak de 11e gemeente van Nederland
Kop op zeg, laat je niet piepelen
Doe er wat aan: zelfverzekerdheid zit niet in het pakket van Achmea
Je hebt prachtige parken, een paleis en apenverblijven
Maar je blijft een twijfelaar
Ben jij nou een stad met een dorps mentaliteit
Of een dorp met stadse faciliteiten?
Een schouwburg, sportvelden, dans, toneel, art, wat heb je niet?!
Ik weet dat het je verdriet
Dat de jeugd je verlaat en elders gaat studeren, zuipen en feesten
Maar velen komen ooit terug*

Je onderhoudt zorgvuldig 21 oorlogsmonumenten

*In het besef dat we wakker moeten blijven
Jij bent gastvrij voor 600 wereldburgers
Waarvan velen hebben ervaren dat oorlog vederlicht slaapt*

Apeldoorn, ik wil verzen voor je schrijven

***Mijn kinderen zijn hier niet geboren, wel getogen
Ik ben van buiten, mis wellicht een oorspronkelijk gen
Ik kijk dan misschien met andere ogen
Maar de liefde voor Apeldoorn vloeit uit mijn pen.***

***Een levendige markt, restaurantjes, cafés
In mijn tuin zie ik nog mus, merel, pimpelmees
En morgen de Midwinter Marathon van start ...
Apeldoorn, je bent een stad naar mijn hart!***

Herman Kattemölle
Stadsdichter Apeldoorn
1 februari 2020

Samen werken aan karakter

Cultuur en erfgoed, beiden bepalend voor het karakter van Apeldoorn. Wethouders Detlev Cziesso (cultuur) en Maarten van Vierssen (erfgoed) slaan de handen ineen om samen het karakter van Apeldoorn te versterken. Het karakter dat iets zegt over de geschiedenis, over hoe Apeldoorn is ontstaan. Maar ook over het Apeldoorn van nu. Voor u ligt een nota die werkt aan het Apeldoornse karakter van de toekomst. Hoe? De wethouders aan het woord:

Met deze nota willen jullie vooruitkijken, ambities waarmaken voor de komende vier jaar. En dan wordt ineens de hele wereld getroffen door de coronacrisis. Wat betekent dat voor de cultuur- en erfgoedsector?

Detlev: Deze crisis heeft een grote impact op alle betrokkenen. Corona heeft ons als het ware stilgelegd. Alle evenementen, maar ook repetities, optredens en voorstellingen konden niet doorgaan. Geen bezoek aan een museum of de bibliotheek, niet naar de film, geen gezellige avond met de leesclub, niet samenkomen met de toneelclub of naar de schilderles. Wat de gevolgen zijn op lange termijn weten we nog niet. Ook over het "nieuwe normaal" kunnen we nu nog niets zeggen, maar we delen de grote zorgen van de sector!

Maarten: Deze onwerkelijke tijd vraagt om flexibel handelen vanuit de gemeente, passend bij de actualiteit. We zitten er nog middenin en weten pas écht wat de gevolgen zijn als het stof is neergedaald. Soms besef ik me ineens dat de tijd die wij nú met elkaar beleven, straks een nieuw hoofdstuk is in onze geschiedenisboeken: 2020! Een vreemde gewaarwording, zelfs voor een wethouder erfgoed.

De Cultuur- en Erfgoednota draagt de naam Apeldoorns Karakter. Wat is het eerste dat in jullie opkomt bij Apeldoorns Karakter?

Maarten: Als ik aan het Apeldoorns karakter denk, dan denk ik aan het unieke verleden dat we hebben doordat de Veluwe onze achtertuin is. Aan het landschap waarin de stad en de dorpen zijn ontstaan. Aan het Koningshuis, de boomrijke lanen en niet te missen onze Apeldoornse huisjes. Die historie zie je op veel plekken terug, zoals in de binnenstad, waar veel verborgen historie zit die gelukkig steeds zichtbaarder wordt door de gevels die we opgeknapt hebben. Of wat dacht je van de statige panden die mij nieuwsgierig maken naar hun geschiedenis of de vele archeologie die hier in de bodem verborgen ligt. Aan de grafheuvels in het bos en op de hei... Je merkt het al, bij het Apeldoorns karakter denk ik aan al het moois dat we hebben aan erfgoed in Apeldoorn.

Detlev: Het eerste woord dat in mij opkomt, is trots. Trots op het gevarieerde culturele aanbod van Apeldoorn, terwijl we daar zo bescheiden over zijn. Er is echt zoveel te zien en te beleven in Apeldoorn! Op professioneel én amateurniveau, in Orpheus maar ook bijvoorbeeld tijdens Koningsdag in Apeldoorn. Al die betrokken en actieve verenigingen, stichtingen en organisaties zorgen samen voor levendigheid en verbondenheid. Voor mij vormt dát het karakter van Apeldoorn. En daar mogen we best wat trotser op zijn. Ik hoop dan ook dat iedereen die dit leest, ziet hoe veelzijdig cultuur in Apeldoorn is.

Er is gekozen voor een nota waarin cultuur en erfgoed samengaan. Was dit voor jullie meteen een logische keuze?

Beiden: Jazeker. Voor ons is het juist belangrijk dat we hier samen in optrekken. Cultuur en erfgoed dragen beide bij aan een aantrekkelijk Apeldoorn, voor bewoners, bedrijven én bezoekers.



Door zowel cultuur als erfgoed kunnen mensen ontdekken en genieten. Ze geven kleur aan de stad en de dorpen. Ze laten zien hoe Apeldoorn is ontstaan, wat het is en wat het nog kan worden. Dat doen cultuur en erfgoed natuurlijk op hun eigen wijze, maar ze zijn ook voor een belangrijk deel verweven met elkaar.

Detlev: Er zijn zoveel voorbeelden te noemen waar cultuur en erfgoed samen komen. Een voorstelling van het Nationaal Jeugdorkest in Radio Kootwijk, een tentoonstelling over de geschiedenis van Apeldoorn in CODA, maar ook hedendaagse kunst in de tuinen van Paleis het Loo. In de nota zie je terug waar cultuur en erfgoed elkaar kunnen versterken, waar samenwerking die plus oplevert. Zoals in het versterken van wat écht Apeldoorns is. En in de ambitie om iedereen daarvan te laten genieten, door het beter te laten zien maar ook door het breed toegankelijk te maken. Van podium tot openbare ruimte.

Maarten: Dit past ook heel goed bij onze bredere gemeentelijke ambities, denk aan een comfortabele gezinsstad en toeristisch toplandschap. In de nota is echt de verbinding gezocht met de strategische doelen van de gemeente. Daarbij is ook ruimte voor de eigen invulling van zowel cultuur als erfgoed. Wij zijn ervan overtuigd dat het een goede mix is geworden tussen gezamenlijkheid en eigenheid.

Brengt die integrale benadering ook wel eens belemmeringen met zich mee? Komen ambities in gedrang?

Detlev: Als gemeente willen we heel veel, maar we hebben uiteindelijk ook maar een beperkte hoeveelheid middelen. Dat betekent overigens niet dat we minder ambities hebben. Dat vraagt om creatieve oplossingen en samenwerkingen. De tijd dat de gemeente altijd met de portemonnee klaar stond is voorbij. En dat is ook terecht. We hebben allemaal belang bij kunst, cultuur en erfgoed. Uiteindelijk moeten we het samen doen.

We zien dat er steeds meer mooie samenwerkingen ontstaan. Festival Maaiveld, waar vijf belangrijke culturele partijen de handen ineen slaan, vind ik een goed voorbeeld hiervan. Samenwerkingen proberen we als gemeente dan ook te stimuleren. Onder andere

door aan de slag te gaan met een andere subsidieregeling, die een nog gevarieerder en onderscheidend aanbod kan ondersteunen. Initiatieven die nog niet op eigen benen kunnen staan hopen we met een subsidie een handje te helpen.

Maarten: Bij erfgoed speelt bijvoorbeeld het dilemma wat je doet met gebouwen die leeg komen te staan. Hier is in mijn ogen altijd maatwerk nodig. We moeten niet te bang zijn om gebouwen te herbestemmen. Neem als voorbeeld kerken. Het is een gegeven dat steeds meer kerken leeg komen te staan. Houden we vast aan het oude met als resultaat lege kerken of gaan we op zoek naar een nieuwe bestemming? Recent is in Apeldoorn nog een kerk omgebouwd tot rouwcentrum. Dat is dan echt een win-win: Het is mooi dat er een nieuwe bestemming is gevonden voor het kerkgebouw en het rouwcentrum heeft een plek met een verhaal. Een mooi voorbeeld van hoe een gebouw een nieuw hoofdstuk in zijn geschiedenis krijgt.

Een ander dilemma speelt rondom duurzaamheid. Erfgoed is duurzaam, door z'n lange bestaan, door hergebruik. Maar die duurzaamheid zie je meestal niet terug op de energierekening! Veel gebouwen met historische waarde zijn nu eenmaal slecht geïsoleerd. Als gemeente zijn we aan het kijken hoe we de eigenaren van historische gebouwen kunnen adviseren om hun erfgoed te verduurzamen, zonder verlies van karakter van een pand. Ook hier geldt: maatwerk!

De nota beschrijft de ambities en lijn voor de periode 2021-2024. Wat gaan de inwoners en bezoekers de komende vier jaar van de nota merken?

Maarten: Dat is een lastige vraag, zeker nu we nog middenin de corona-periode zitten. Toch willen en moeten we ook vooruit kijken. De ambities zelf staan voor ons niet ter discussie, wel moeten we kijken wat haalbaar is. Wat kan en mag er na 2020?! Waar het ons vooral om gaat is dat we Apeldoorn de komende vier jaar levendiger maken, binnen de mogelijkheden die we hebben. Een gemeente waar je bij wijze van spreken op elke straathoek een kunstwerk tegenkomt, waar je interessante en prikkelende tentoonstellingen kunt bezoeken, waar je de Apeldoornse historie voelt en ziet om je heen.



Wethouder erfgoed
Maarten van Vierssen

Detlev: En, zodra het weer veilig kan en mag, waar jong en oud elkaar ontmoeten bij culturele evenementen, bij zangkoren, bij verenigingen, zodat de uitwerking van deze nota ook bijdraagt aan de verbinding binnen de gemeente. Want de afgelopen maanden hebben we ervaren hoe belangrijk die verbinding is!

Deze nota zou Apeldoorners nog trotser moeten maken op Apeldoorn, op onze historie en op wat Apeldoorn allemaal te bieden heeft. Het beleid zou er aan moeten bijdragen dat nog meer kinderen en volwassenen een passie vinden voor het bespelen van een instrument en dat voorstellingen en kunstwerken de verbeelding en de creativiteit vooruit helpen. Kortom, we hopen dat de nota een wezenlijke bijdrage gaat leveren aan het plezier om in Apeldoorn te wonen, te werken en te recreëren!

April 2020



In een notendop

Versterken van het Apeldoorns Karakter!

Typisch Apeldoorn

Apeldoorn, de stad die voelt als een dorp, het dorp dat alles heeft wat past bij een stad. Omringd door de prachtige Veluwe, gevoed door een rijke historie met Koninklijke allure. Ons erfgoed, onze historie die we terugzien in iconische gebouwen zoals Radio Kootwijk en Paleis het Loo. Soms heel zichtbaar, maar vaak ook niet. Omdat het verscholen ligt in de grond, verstopt in het landschap of schuil gaat in verhalen die vragen om verteld te worden.

Apeldoorn, de stad met een theater van formaat, musea, orkesten, een poppodium, een bioscoop. De plekken waar we samen komen, die zorgen voor levendigheid en plezier. Ons cultureel aanbod, binnen en buiten, groots, maar ook klein en zó geliefd, in zangkoren, leesclubs, schildergroepen, stichtingen en verenigingen.

Hier werken we aan

Cultuur en erfgoed brengen kleur en levendigheid, ze maken Apeldoorn tot een fijne plek om te wonen, te werken en te zijn. Ze dragen bij aan de identiteit van Apeldoorn, aan datgene wat Apeldoorn bijzonder maakt, in stad, dorp en buitengebied. Cultuur en erfgoed, rondom aanwezig, maar niet overal bekend. Daarom gaan we in de periode 2021-2024 werken aan het versterken van de identiteit van Apeldoorn, aan het Apeldoorns karakter! Hoe?

Door het vergroten van de herkenbaarheid van Apeldoorn

Door onderscheidend cultuuraanbod en beleefbaar erfgoed

Door lokale cultuur- en erfgoededucatie

Door iedereen actief en laagdrempelig van cultuur en erfgoed te laten genieten

Door nog meer te laten zien, voelen en beleven wat Apeldoorn is en te bieden heeft. Wat geeft Apeldoorn karakter? Waar komen we vandaan, hoe zijn we ontstaan, wat zijn we nu? Dat willen we terugzien in de straten, de binnenstad, in het landschap. Dat willen we zien en horen in optredens, tentoonstellingen, gedichten en kunstwerken die thuishoren in Apeldoorn.

Met educatie en inspiratie voor jong en oud, laagdrempelig en divers. Iedereen kan meedoen, meedenken en meegenieten. In (les)programma's waar cultuur en Apeldoorns erfgoed terugkomen en door ruimte te bieden aan het ontwikkelen van creativiteit en talenten te laten groeien. Of dat nu is in taal, muziek, kunst of kennis.

We koesteren, behouden en beschermen wat er is en tegelijkertijd laten we ons verrassen door nieuwe ontwikkelingen, (kunst) vormen en grensverleggend aanbod. Door te verbinden, kansen te pakken en samenwerkingen aan te gaan, binnen en buiten de gemeente, van professional tot amateurgezelschap. Want het Apeldoorns karakter versterken, dat doen we samen!



Fontein Paleis het Loo
Beeldbank Apeldoorn Marketing



1911

8



Inhoudsopgave

DEEL A: GEZAMENLIJK	10
1 Inleiding	12
2 Waarom (nu) deze nota?	15
3 De mening van Apeldoorn	17
4 Trends en ontwikkelingen	19
5 Gezamenlijke doelstellingen	22
DEEL B: CULTURBELEID	26
1 Gemeentelijk cultuurbeleid	28
2 Subsiestructuur	33
3 Cultuur en de gezamenlijke doelstellingen	35
DEEL C: ERFGOEDBELEID	40
1 Gemeentelijk erfgoedbeleid	42
2 Ruimtelijk erfgoed	46
3 Erfgoed en de gezamenlijke doelstellingen	53
DEEL D: BEHEERSING EN BIJLAGEN	58
1 Monitoring, evaluatie en informatievoorziening	60
2 Financiën en risico's	62
3 Bijlagen:	64
1. Uitkomsten Cultuur- en Erfgoedenquête	64
2. Verslag Cultuur- en Erfgoeddebat	64
3. Overzicht verdeling cultuursubsidies 2020	65
4. Cultuurhistorische en archeologische beleidskaart	65



Apeldoornse huisjes
Schotweg
Foto: John de Jong

A

DEEL A

GEZAMENLIJK



Cultuur en erfgoed bepalen in grote mate de identiteit van Apeldoorn. Het laat zien waar we vandaan komen, wie we zijn en wat we kunnen worden. Daarbij geeft de vervlechting van cultuur en erfgoed met landschap en natuur de gemeente haar bijzondere, eigen karakter. Deze cultuur- en erfgoednota gaat in op hoe we dit typische karakter van Apeldoorn gaan behouden, beschermen en versterken. Apeldoorn is niet alleen een stad, maar een uitgestrekte gemeente met tevens de volgende woonkernen: Beekbergen, Beemte-Broekland, Hoenderloo, Hoog Soeren, Klarenbeek, Lieren, Loenen, Oosterhuizen, Radio Kootwijk, Uddel, Ugchelen en Wenum-Wiesel. Wanneer wij in deze nota spreken over Apeldoorn, dan gaat het nadrukkelijk over de stad, de dorpen én het buitengebied.

Gemeentelijke taken en belangrijke stakeholders

We beginnen deze nota met een toelichting wat we onder het cultuurbeleid en het erfgoedbeleid verstaan. Hierin schetsen we kort de gemeentelijke taken per beleidsveld. In de volgende hoofdstukken gaan we hier nader op in en laten we zien waar de beleidsvelden elkaar overlappen en kunnen versterken.

Het cultuurbeleid van de gemeente Apeldoorn omvat het beleid voor bibliotheken, podium- en beeldende kunsten, muziek, film, fotografie, letteren, talentontwikkeling, cultuureducatie en -participatie. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor het lokale cultuurbeleid en de voorzieningen voor cultuureducatie en amateurkunst. Naast de mediawet, de archiefwet en de wet voor bibliotheekwerk, zijn er geen andere wettelijke verplichtingen voor kunst en cultuur.

De belangrijkste stakeholders voor cultuur zijn de grote culturele instellingen (CODA, Orpheus, GIGANT, ACEC, *orkest de ereprijs* en NJON) die binnen de gemeente gevestigd zijn en de vele kleinere partijen en amateurverenigingen die Apeldoorn rijk is. Daarnaast zijn ook de andere overheden (Rijk, Provincie en andere gemeenten) samenwerkingspartner voor het cultuurbeleid. Binnen de gemeente trekken we veel op met andere afdelingen, waaronder sport (combinatiefunctionaris), evenementen, economische zaken en toerisme.

Het erfgoedbeleid van de gemeente omvat het beleid voor ruimtelijk erfgoed; het onroerend erfgoed (met betrekking



tot cultuurhistorie, archeologie, landschappen), maar ook het roerend erfgoed (historische collecties, zoals objecten en archieven) en immaterieel erfgoed (zoals tradities, ambachten en verhalen). Het behoud en versterken van het ruimtelijk erfgoed behoort tot de wettelijke taak van de gemeente en wordt door onszelf uitgevoerd. Voor het roerend en immaterieel erfgoed zijn wij opdrachtgever voor partners buiten de organisatie.

Op het gebied van het roerend en immaterieel erfgoed vormen alle partijen die verenigd zijn binnen het Erfgoedplatform Apeldoorn belangrijke partners. Ook CODA is daar onderdeel van. Binnen de gemeentelijke organisatie gaan we hiervoor de samenwerking aan met andere afdelingen op thema's als evenementen en toerisme.

Voor het erfgoedbeleid binnen het ruimtelijk domein is de gemeentelijk organisatie zelf één van de belangrijkste stakeholders en werkt erfgoed samen met andere afdelingen op het gebied van cultuur, stedenbouw, planologie, omgevingsbeleid, projecten, vastgoed en grond. Vanzelfsprekend zijn daarbij vooral de initiatiefnemers binnen de gemeente belangrijke partners: eigenaren van monumenten en beeldbepalende en karakteristieke panden, ontwikkelaars en architecten. De Commissie Ruimtelijke Kwaliteit is onze belangrijkste onafhankelijke partner in de zorg voor de ruimtelijke kwaliteit, waar de monumentenzorg onder valt.

In de gemeentelijke [Meerjaren Programma Begroting \(MPB\)](#) zijn cultuur en erfgoed ondergebracht in programma 8: 'Cultuur, Erfgoed, Evenementen en Sport'. Maar ook programma 9: 'Buitenstad' is voor ons van belang, met name de hoofddoelstelling 'een aantrekkelijke leefomgeving', waarin cultuur en erfgoed belangrijke dragers zijn van de ruimtelijke kwaliteit.

Cultuur en erfgoed: geliefd bij inwoners

De inwoners van Apeldoorn hechten veel belang aan cultuur en erfgoed; beide dragen bij aan een plezierig woonklimaat, werken inspirerend, zorgen voor ontmoeting en geven een gevoel van trots op Apeldoorn. Dat bleek onomwonden uit de enquête die in het najaar van 2019 onder een panel van inwoners is gehouden. Bijna alle respondenten maken op de een of andere manier

gebruik van de culturele instellingen en waarderen het erfgoed binnen de gemeente. Voor hen zijn cultuur en erfgoed onmisbaar voor een levendig en herkenbaar Apeldoorn.

Een vanzelfsprekende samenwerking

Voor de eerste keer stelt de gemeente Apeldoorn een gezamenlijke cultuur- en erfgoednota op. Dit is een vanzelfsprekende stap. Beide beleidsterreinen trokken de afgelopen jaren steeds vaker op vanuit gezamenlijke doelstellingen: een grotere herkenbaarheid van Apeldoorn, met een onderscheidend cultureel aanbod, met meer beleefbaar erfgoed en betere erfgoed- en cultuureducatie en -participatie. Naast dit gezamenlijke programma kennen beide beleidsterreinen hun eigen kerntaken met vakspecifieke doelstellingen, die ook in deze nota aan bod komen.

Leeswijzer

Deze nota bestaat uit vier delen. Het eerste deel (A) betreft de gezamenlijke hoofdstukken die zowel voor het vakgebied cultuur als erfgoed gelden. Na de inleiding (A.1) volgt in hoofdstuk A.2 waarom er een nieuwe nota ligt en schetsen we de gemeentelijke context. In hoofdstuk A.3. beschrijven we de uitkomsten van het participatietraject met inwoners en betrokken partijen in Apeldoorn. Daarna reageren we in hoofdstuk A.4 op de provinciale en landelijke trends en ontwikkelingen. In hoofdstuk A.5 formuleren we een viertal gezamenlijke doelstellingen.

Na deze gemeenschappelijke hoofdstukken volgen de specifieke delen over het cultuurbeleid (B.1 t/m B.3) en het erfgoedbeleid (C.1 t/m C.3). Hierin wordt de basis van het werk beschreven en de



ambities per vakgebied worden nader uitgewerkt. Het cultuurdeel start met een omschrijving van de culturele infrastructuur, daarop volgt een toelichting op de subsidiestructuur en werken we de vier doelstellingen voor kunst en cultuur verder uit. Het erfgoeddeel start met een omschrijving wat we onder erfgoed verstaan, daarop volgt een nadere specificering van het ruimtelijk erfgoed en vervolgens de uitwerking van de vier doelstellingen voor archeologie en cultuurhistorie.

Het vierde deel (D) gaat over de beheersing van het proces en de doelstellingen. Hierin komt aan bod op welke wijze we de nota evalueren en brengen we de financiën en risico's in beeld. In dit deel zijn ook de bijlagen van de nota te vinden.

96% VAN DE APELDOORNERS MAAKT GEBRUIK VAN HET CULTUUR EN ERFGOED AANBOD IN APELDOORN.

Uit: Bewonersenquête oktober 2019



Graffiti Koningshaven
Kunstenaar: Willem Paul Koenen
Foto: Ernst Jan Peters

Het afgelopen jaar zijn we op het gebied van cultuur en erfgoed steeds nauwer gaan samenwerken. We herkennen overlap in doelen en ervaren dat de bundeling van onze krachten meerwaarde biedt. Zowel de beleidsnota voor erfgoed als voor cultuur is aan actualisatie toe. Dit biedt de kans om gezamenlijk bij te dragen aan de strategische ambities van Apeldoorn, vooral met het oog op de complexe maatschappelijke en ruimtelijke uitdagingen waar de gemeente voor staat, zoals de nieuwe Omgevingswet en de groeiende noodzaak tot integraal samenwerken. Mede daarom is deze cultuur- en erfgoednota in gezamenlijkheid opgesteld, met nadrukkelijk aandacht voor de raakvlakken én ruimte voor de eigenheid van de beide beleidsterreinen.

Wat is het probleem en volgens wie?

In deze nieuwe beleidsnota houden we rekening met de wens vanuit de gemeenteraad om tot het versterken van de beleidscyclus te komen en een grotere uniformiteit van kadernota's na te streven. Ook in het kader van de Omgevingswet is behoefte aan duidelijker omschreven, en waar mogelijk minder, kadernota's. Daarnaast stelde de rekenkamercommissie in 2019 dat het binnen het destijds geldende cultuur- en erfgoedbeleid onvoldoende duidelijk was wat de doelen en gewenste effecten waren. Goed opdrachtgeverschap is van groot belang om de gemeentelijke doelstellingen te kunnen uitvoeren. Daarom wordt op basis van deze nota helder geformuleerd wat de opdracht is, wat wordt uitgesloten, waarop kan worden gestuurd en waarover verantwoording wordt afgelegd. Deze afspraken worden SMART geformuleerd in de prestatieafspraken met de instellingen en vervolgens gemonitord en geëvalueerd bij de jaarlijkse vaststelling. Nieuwe subsidieaanvragen moeten aansluiten op het gemeentelijke beleid en worden beoordeeld op basis van de inhoudelijke en organisatorische kwaliteit en de betekenis voor Apeldoorn.

Gemeentelijk cultuur- en erfgoedbeleid: terugblik

In de periode 2017-2020 was de nota Cultureel Kapitaal inhoudelijk leidend voor het gemeentelijke cultuurbeleid. Een van de hoofdthema's was het bevorderen van samenwerking: tussen cultuur en andere sectoren zoals onderwijs, zorg en welzijn en de creatieve sector, tussen verschillende culturele disciplines en tussen culturele instellingen onderling. Daarnaast werd extra ingezet op beeldende kunst in de openbare ruimte, kregen zowel



CODA als GIGANT respectievelijk een nieuw entreegebouw en een nieuwe entree en was er extra aandacht voor cultuureducatie en talentontwikkeling, met name op het gebied van muziek. Op deze doelstellingen bouwen we voort in de nieuwe beleidsperiode.

De nota I-Cultuur uit 2006 beschreef het erfgoedbeleid van de gemeente Apeldoorn. Deze nota was opgesteld voor een langere periode van 10 tot 15 jaar, waarbij is ingezet op een betere positionering van erfgoed binnen ruimtelijke ontwikkelingen. De I staat voor: Inspireren, Inventariseren, Identificeren, In stand houden, Informeren en Investeren. Hier zijn grote stappen gezet waarbij Apeldoorn landelijk voorop liep in haar erfgoedbeleid. Aanvullend heeft de Gemeenteraad in 2012 de Implementatienotitie Modernisering van de Monumentenzorg vastgesteld en is voor archeologie de nota tussentijds geactualiseerd met de Archeologische Beleidskaart 2015. Voor het behoud van erfgoed kent de gemeente verschillende regelingen. Een van die regelingen is het Gevefonds, dat in 2018, met het versterken van de uitstraling van de binnenstad van Apeldoorn, een eervolle vermelding heeft gekregen bij de uitreiking van de Europa Nostra prijs, een prestigieuze Europese prijs voor cultureel erfgoed. Ook zet Apeldoorn zich met het Bekenherstelproject al jaren succesvol in voor het terugbrengen van de cultuurhistorisch waardevolle beken en sprengen binnen de gemeente.

Strategische doelen en tophema's

Op basis van het collegewerkprogramma '[Krachtig verder](#)' heeft de gemeente voor de periode 2018-2022 vier strategische doelen en drie tophema's geformuleerd. Cultuur en erfgoed kunnen in belangrijke mate aan deze strategische koers bijdragen. Zo voegen we belangrijke waarde toe aan onze leefomgeving, gebouwen en openbare ruimte, maar ook aan een rijk (cultureel) verenigingsleven en vrijwilligerswerk.

Cultuur en erfgoed geven kleur en levendigheid aan Apeldoorn. Ze maken Apeldoorn tot een fijne plek om te wonen, te werken en te recreëren. Een **comfortabele gezinsstad** en **toeristisch toplandschap** met goede cultuurvoorzieningen en zichtbaar, beleefbaar erfgoed. Een stad waar ruimte is voor jonge Apeldoorners om zich creatief te ontwikkelen en waar een

Strategische doelen:

Comfortabele Gezinsstad
Duurzaam Apeldoorn
Toeristisch Toplandschap
Ondernemende Stad

Tophema's:

Apeldoorn Inclusief
Burgerparticipatie en revitalisering
Financieel herstel

kwalitatief hoogwaardig aanbod aan cultuur- en erfgoededucatie is.

Voorop staat dat iedere inwoner van de gemeente van cultuur en erfgoed moet kunnen genieten, ongeacht leeftijd, culturele achtergrond, inkomen of beperking. Kortom: een cultuur- en erfgoedsector die **Apeldoorn Inclusief** is. Hierbij is **burgerparticipatie** belangrijk, zowel qua meedenken als meedoen. Dat betekent ook laagdrempelige, lokale evenementen, een rijk verenigingsleven en betrokken bewoners bij het vormgeven van de openbare ruimte.

Kennis, creativiteit en een **ondernemende stad** gaan hand in hand. Dit betekent ruimte voor cultureel ondernemerschap, nieuwe initiatieven en samenwerkingsverbanden. Jonge talenten krijgen de mogelijkheid om zich te ontwikkelen. Hierbinnen is ook de groene uitstraling van Apeldoorn van wezenlijk belang. **Duurzaamheid**, inpassing in het landschap en het groene karakter zijn bij nieuwe kunstwerken en het onderhoud van erfgoed dan ook belangrijke thema's.

In het collegewerkprogramma is de ambitie geformuleerd om een landelijke voortrekkersrol te vervullen op het gebied van cultuur en erfgoed. In een periode van financieel herstel en (financiële) onzekerheid zullen hiervoor keuzes gemaakt moeten worden. De ambitie zelf staat daarbij niet ter discussie.



3

WAT VINDT APELDOORN?

In het vorige hoofdstuk hebben we de context geschetst waarbinnen het cultuurbeleid en het erfgoedbeleid vorm hebben gekregen. De daadwerkelijke invulling van deze nota is opgesteld in samenspraak met inwoners en organisaties.

Bewonersenquête en Cultuur- en Erfgoeddebat

1.349 Apeldoorners gaven via een bewonersenquête in oktober 2019 hun mening over cultuur en erfgoed binnen de gemeente. In deze enquête is gevraagd naar de beleving van cultuur en erfgoed, de waardering voor Apeldoornse instellingen en evenementen en hoe inwoners aankijken tegen het behoud van erfgoed en kunstwerken in de openbare ruimte. Het was de eerste keer dat de gemeente via een bewonersenquête de mening van inwoners op het gebied van cultuur en erfgoed peilde. Vanaf nu zal dezelfde vragenlijst elke vier jaar worden herhaald om meer inzicht te krijgen in de wensen en behoeften van de inwoners van Apeldoorn.

Ook zijn we in gesprek gegaan met de lokale culturele en erfgoedinstellingen. Op 28 oktober 2019 organiseerden we een Cultuur- en Erfgoeddebat in het ACEC-café. Dit was een levendige middag met betrokken deelnemers die aangaven waar de prioriteiten voor de komende jaren zouden moeten liggen.

Hieronder volgen de belangrijkste uitkomsten van zowel de [bewonersenquête](#) als het [Cultuur- en Erfgoeddebat](#).

Waardering voor cultuur en erfgoed

Vrijwel alle respondenten (96%) maken gebruik van het aanbod van cultuur en erfgoed in de gemeente. Ze bezoeken het theater, de bibliotheek of gaan naar een tentoonstelling over de Apeldoornse geschiedenis. Bijna iedereen kent iconische kunstwerken zoals de Halve Bollen en de Rode muur. 13% beoefent zelf (op amateurbasis) een vorm van kunst of is lid van een erfgoedvereniging. Beeldende kunst, muziek, zang en erfgoed zijn de belangrijkste disciplines waarbinnen mensen actief zijn.

Cultuur en erfgoed betekenen veel voor de inwoners van Apeldoorn. Dat blijkt duidelijk uit de vraag waar cultuur en erfgoed volgens hen aan bijdraagt. Plezier (21%), kennis (20%) en persoonlijke ontwikkeling (19%) vormen de top 3 antwoorden. Ook inspiratie, (Apeldoornse) trots en het ontmoeten van mensen zijn redenen waarom cultuur en erfgoed belangrijk worden gevonden. 64% van de respondenten vindt kunst en cultuur onmisbaar voor een levendig stadscentrum en 60% vindt dat kunst en cultuur bijdragen aan de leefbaarheid in de dorpen en wijken.

Het belang van educatie

Zowel bewoners als culturele instellingen vinden cultuur- en erfgoededucatie erg belangrijk. 82% van de inwoners geeft aan cultuureducatie van belang te vinden voor de ontwikkeling van jeugd en jongeren. De instellingen vinden het belangrijk dat alle Apeldoorners de mogelijkheid krijgen om met alle vormen van kunst, cultuur en erfgoed kennis te maken, in elke levensfase opnieuw zodat er ruimte is voor verdieping. Zo kan iedereen een



leven lang leren en ontwikkelen. Specifiek voor de jeugd is een breder aanbod van cultuur- en erfgoededucatie gewenst, met meer ruimte voor lokale inbreng, zodat de jeugd kan leren over en van de geschiedenis van Apeldoorn en geïnspireerd kan raken door lokale kunstbeoefenaars.

Het behoud van erfgoed

Apeldoorn moet zich actief inzetten voor het behoud van cultureel erfgoed, zo vinden inwoners. 84% vindt dat de gemeente zich actief moet blijven inzetten voor het behoud van erfgoed, 70% vindt het belangrijk tot zeer belangrijk dat de gemeente het onderhoud van monumenten subsidieert, tegenover 6% die dat niet belangrijk vindt. Instellingen vinden dat het ambitieniveau van het behoud van beeldbepalend erfgoed vooral in de binnenstad omhoog mag. Er zijn nog genoeg plekken die een opwaardering kunnen gebruiken, aldus de ondervraagden.

Nieuwe ideeën

Instellingen vinden dat er meer ruimte mag komen voor nieuwe ideeën. Subsidies liggen teveel vast, waardoor nieuwe initiatieven en ontwikkelingen te weinig ruimte krijgen. Voor jongeren is er daardoor bijvoorbeeld te weinig passend aanbod. Gevestigde instellingen spelen graag een rol in het stimuleren van vernieuwing, bijvoorbeeld via het vervullen van mentorschap voor startende initiatieven en jonge makers.

Van tevreden naar trots

Tegelijkertijd gebeurt er al veel moois en moeten bestaande initiatieven worden gekoesterd. Veel Apeldoorners zijn dan ook tevreden over het huidige aanbod. Wel mag het aanbod volgens instellingen beter zichtbaar worden gemaakt en kunnen inwoners en bezoekers beter worden geïnformeerd over cultuur en erfgoed in de openbare ruimte. Dit kan deels door betere (digitale) informatievoorziening, deels door daadwerkelijk meer kunst, cultuur en zichtbaar erfgoed in de openbare ruimte. Want tevredenheid is mooi, maar met het nog meer uitdragen van de cultuur- en erfgoedkwaliteiten kan ook de trots op Apeldoorn groeien.

SLECHTS 6% VAN DE APELDOORNEERS VINDT HET (HELEMAAL) NIET BELANGRIJK DAT DE GEMEENTE HET ONDERHOUD VAN MONUMENTEN SUBSIDIEERT.

Uit: Bewonersenquête oktober 2019



Casa Blanca, De Parken
Foto: John de Jong

4

TRENDS EN ONTWIKKELINGEN

Naast het collegewerkprogramma en de inbreng van bewoners en instellingen hebben ook landelijke trends en ontwikkelingen op het gebied van cultuur en erfgoed een belangrijke invloed op het lokale beleid voor de periode 2021-2024.

Samenwerking

Cultuur en erfgoed trekken landelijk steeds vaker samen op, maar ook de afstemming met andere beleidsterreinen blijft belangrijk. Cultuur en erfgoed raken aan ruimtelijke ordening en omgevingsbeleid (cultuurhistorie, archeologie, cultuurlandschappen, architectuur, beeldende kunst), economie (marketing, evenementen, vestigingsklimaat, talentontwikkeling), het sociaal domein (bibliotheken, vrijwilligers, participatie en preventie) en onderwijs (cultuur- en erfgoededucatie, 21st century skills). Er is daarbij steeds meer oog voor de bijdrage aan de ruimtelijke kwaliteit van de leefomgeving en voor de maatschappelijke waarde van cultuur en erfgoed.

Ook op regionaal niveau ontstonden de laatste jaren nieuwe samenwerkingsverbanden. Regionale samenwerking blijft dan ook een belangrijke rol spelen. Apeldoorn trekt op het gebied van cultuur en erfgoed in verschillende samenstellingen op met de provincie en landsdeel Oost. In de stedendriehoek, met Deventer en Zutphen, zet Apeldoorn in op de combinatie kunst en landschap om de culturele infrastructuur in Oost-Nederland te versterken. Op het gebied van popmuziek werkt Apeldoorn

(GIGANT) samen in het Poppunt Gelderland, met Doornroosje (Nijmegen) en Luxor Live (Arnhem). Voor erfgoed blijft het intercollegiaal overleg Stedendriehoek, dat wordt voorgezeten door het Gelders Genootschap, van grote waarde. Naast de gemeenten Apeldoorn, Brummen, Deventer, Epe, Lochem, Voorst en Zutphen nemen ook de provincie en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) deel aan dit overleg. Ook in 2021-2024 wordt ingezet op een gezamenlijke regioarcheoloog.

Omgevingswet

Een ingrijpende verandering op nationale schaal is de invoering van de [Omgevingswet](#) in 2022. Deze zal een grote invloed hebben op de (overheids)zorg voor de ruimtelijke omgeving, van monumentenzorg tot aan kunst in de openbare ruimte. Zo vraagt de Omgevingswet meer van gemeenten en initiatiefnemers op het gebied van participatie. Dit valt te zien als onderdeel van een bredere trend, waarin meer aandacht is voor betrokkenheid van de burger, initiatieven 'van onderop', toegankelijkheid en diversiteit. Dit vraagt om een andere manier van denken en werken.

Een andere belangrijke ontwikkeling binnen de Omgevingswet is dat alle beleidsterreinen, waaronder de zorg voor archeologie en cultuurhistorie, integraal worden benaderd. Nieuwe ruimtelijke opgaves daarbij zijn de energietransitie en duurzaamheid.



Kunstwerk parkeergarage Anklaar
Kunstenaar: Suzan Drummen
Foto: Suzan Drummen

Grensvervaging tussen hoge en lage cultuur

De scherpe afbakening tussen disciplines en genres, tussen 'hoge cultuur' en 'lage cultuur' verdwijnt en er ontstaan steeds meer samenwerkingsverbanden, festivals en culturele activiteiten binnen en buiten de bestaande culturele programma's en podia. Musea maken via samenwerkingen en educatie steeds meer werk van hun maatschappelijke profilering. Festivals bieden onderdak aan vele vormen van kunst en cultuur. En beeldende kunstenaars zoeken steeds vaker naar expositiemogelijkheden buiten de gebaande paden zoals leegstaande winkelpanden en bijzonder erfgoed dat wacht op nieuwe functies.

Dit is ook terug te zien in de nieuwe opzet van de Culturele Basisinfrastructuur (BIS) van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). In de periode 2021-2024 is er in de BIS meer ruimte voor nieuwe spelers en genres (onder andere voor jeugdtheater, urban arts, popmuziek). Deze ontwikkeling werkt door op provinciaal en gemeentelijk niveau.

Toegankelijkheid

Er is toenemende aandacht voor toegankelijkheid en inclusiviteit, onder meer in de '[Code Diversiteit en Inclusie](#)'. Iedereen, ongeacht leeftijd, culturele achtergrond, inkomen, beperkingen en woonplaats moet toegang hebben tot cultuur en erfgoed. Van culturele- en erfgoedinstellingen wordt verwacht dat ze daar rekening mee houden, in hun programmering en bij de benadering van hun publiek, personeel en partners, zoals Stichting Inkluzie, Mee-Veluwe en de Klup.

Pijlers in het bevorderen van inclusiviteit zijn cultuur- en erfgoedparticipatie, immaterieel erfgoed en cultuureducatie. De minister van OCW maakt zich persoonlijk hard voor kansengelijkheid, onder andere door in 2019 een nieuw en landelijk programma 'Cultuurparticipatie' en een vervolg op de regeling 'Cultuureducatie met Kwaliteit' aan te kondigen. Apeldoorn heeft de ambitie om waar mogelijk aan te sluiten bij deze landelijke regelingen.

Erfgoed telt

Via het landelijk programma '[Erfgoed telt](#)' legt de minister nadruk op de verbindende kracht van erfgoed. De beleefbaarheid en toegankelijkheid van erfgoed is daarbij van groot belang. Daarnaast legt 'Erfgoed telt' nadruk op verduurzaming, versterking van de relatie tussen erfgoed en leefomgeving en erfgoededucatie. De verwachting is dat de rol van burgerparticipatie en -initiatief de komende jaren groter wordt bij het aanwijzen en ervaren van alle soorten cultureel erfgoed, van tradities en ambachten tot monumenten en herbestemmingen.

Van toeristische waarde

Dat Apeldoorn beschikt over een toeristisch toplandschap laten de cijfers zien. De regio Veluwe en Veluwerand behoort tot de top-3 vakantiebestemmingen van Nederland en de Veluwe werd in 2016 tweede in de verkiezing 'mooiste natuurgebied van Nederland'. Naar verwachting zal de heropening van Paleis het Loo in 2021 voor veel extra bezoek en werkgelegenheid zorgen. In 2025 moet de Veluwe de meest gastvrije bestemming van Nederland zijn, zo luidt de ambitie van de VeluweAgenda [Veluwe op 1](#), een regionale samenwerking waar alle 21 Veluwse



gemeenten bij aangesloten zijn. Deze toeristische ambitie zet in op een kwalitatieve verbetering van de toeristische beleving van de Veluwe. Daarbij zijn erfgoed, natuur en (cultuur)landschap als het 'stamkapitaal van de Veluwe' benoemd. Dit betekent dat met respect met deze waarden wordt omgegaan, maar ook dat deze waarden verder worden ontwikkeld en gezien worden als de kwalitatieve dragers van het Verhaal van de Veluwe. In Apeldoorn speelt onder andere CODA een belangrijke rol bij het vertellen van verhalen over Apeldoorn en de Veluwe, zowel vanuit het historisch museum als het museum voor moderne kunst.

Op het gebied van toerisme doen ook musea en kunstmanifestaties het goed. Musea zijn in staat om toeristenstromen van over de hele wereld in beweging te zetten om oude, moderne en hedendaagse kunst te bezoeken. De landelijke groei van het aantal museumbezoeken komt voornamelijk door de toename van het buitenlandse bezoek. Volgens de Museumvereniging komt van al het museumbezoek bijna een derde uit het buitenland.

De groei van Apeldoorn

Uit de [Primos Prognose](#) blijkt dat Apeldoorn blijft groeien. Zo gaan wij de komende jaren richting 165.000 inwoners. Steeds meer mensen en bedrijven vestigen zich in Apeldoorn. De komende jaren wordt een substantiële groei van het aantal 0-3 jarigen verwacht. Deze ontwikkeling zorgt ervoor dat het aandeel jongeren minder hard daalt dan voorheen, al zet ook de vergrijzing door. Daarnaast groeit het aantal inwoners met een migratieachtergrond. Apeldoorn wil een comfortabele (gezins-) stad zijn en blijven. Het is een uitdaging om in deze dynamiek te zorgen dat iedereen volop van het erfgoed en de cultuur kan genieten, ook in de toekomst.

CODA MUSEUM IN APELDOORN TREKT TWEE KEER ZOVEEL BEZOEKERS

Krantenkop
Uit: De Stentor, 9 januari 2020



Prehistorische halsringen uit Uddel
Collectie en foto Rijksmuseum van Oudheden

5

GEZAMENLIJKE DOELEN

Voor zowel cultuur als erfgoed zijn er (wettelijke) kerntaken, die (in)direct bijdragen aan de strategische doelen van de gemeente. Door samen te werken kunnen we het bereik vergroten. Samenwerken met elkaar, maar ook op andere plekken binnen en buiten de organisatie. Binnen de eigen organisatie zetten we in op het versterken van de banden met het sociaal en economisch domein en het omgevingsbeleid. Daarnaast stimuleren we de samenwerking tussen culturele instellingen onderling, binnen het erfgoedplatform, tussen cultuur, erfgoed en andere Apeldoornse organisaties, zoals Apeldoorn Marketing.

Apeldoorns karakter

In de Structuurvisie '[Apeldoorn biedt Ruimte](#)' staat het bijzondere karakter van Apeldoorn omschreven: *"Apeldoorn is het beste van twee werelden. Het heeft zowel stedelijke als landschappelijke kwaliteiten: de voordelen van wonen in een stad gecombineerd met de kwaliteiten van leven in een buitengebied. Apeldoorn onderscheidt zich doordat het zowel dorpse als hoogstedelijke kenmerken heeft, met moderne als ook historische kenmerken."*

Samenwerken om het doel te bereiken

De samenwerking tussen cultuur en erfgoed bekrachtigen we met deze nota. Om vanuit cultuur en erfgoed explicieter bij te dragen aan de gemeentelijke strategische doelen is een gezamenlijk hoofddoel opgesteld met daaraan gekoppeld vier doelstellingen.

In dit hoofdstuk worden het hoofddoel en de vier doelstellingen op hoofdlijnen beschreven. In deel B (Cultuur) en C (Erfgoed) gaan we hier specifieker op in.

Het Cultuur- en Erfgoedbeleid 2021-2024 'Apeldoorns Karakter!' heeft het volgende hoofddoel geformuleerd:

In 2024 is er sprake van een stad, dorpen en buitengebied met een sterk **Apeldoorns karakter** en bijbehorende culturele infrastructuur dat recht doet aan de diversiteit van deze gemeente. Dit doen we samen met interne en externe partners in programma's en projecten. We vergroten zowel het stadse als het dorpse karakter van Apeldoorn, het regionale profiel en de aantrekkelijkheid voor bewoners en bezoekers. De verschillende disciplines, genres en cross overs zorgen gezamenlijk voor een inspirerend en verbindend palet van cultuur en erfgoed. Er is een goede balans tussen het koesteren van bestaande kwaliteit, het behouden en beschermen en tegelijkertijd het bieden van ruimte voor nieuwe ontwikkelingen, (kunst)vormen, samenwerkingen en een grensverleggend aanbod.



Om tot een sterker Apeldoorns karakter te komen zijn vier doelstellingen geformuleerd die richtinggevend zijn voor het beleid van cultuur en erfgoed in de periode 2021 - 2024.

Doelstelling 1:

ECHT APELDOORNS
Vergroten van de herkenbaarheid van Apeldoorn

Bewoners hechten belang aan de geschiedenis van Apeldoorn. Daarnaast is er grote waardering voor de culturele instellingen in Apeldoorn en de kunstwerken in de openbare ruimte. Cultuur en erfgoed kunnen meer kwaliteit en betekenis toekennen aan de stad, de dorpen en het buitengebied. Daarom draagt de gemeente bij aan het vergroten van de herkenbaarheid van Apeldoorn met creatieve kunsttoepassingen, erfgoedbehoud en -ontwikkeling en bijzondere culturele projecten.

Er gebeurt veel op het gebied van cultuur en erfgoed in Apeldoorn, maar inwoners en bezoekers kunnen hier beter over worden geïnformeerd. Door bewoners en bezoekers meer te wijzen op wat er in Apeldoorn te zien is en het verhaal erachter te vertellen, wordt de lokale herkenbaarheid van Apeldoorn vergroot. Een betere (digitale) informatievoorziening past hierbij. De ontwikkeling daarvan pakken we op in gezamenlijkheid met de culturele en erfgoedorganisaties.

INWONERS EN BEZOEKERS
MOETEN BETER OVER **CULTUUR EN**
ERFGOED WORDEN GEINFORMEERD,
WANT ER IS VEEL MAAR NIET ALTIJD
DIRECT ZICHTBAAR.

Uit: Cultuur- en Erfgoeddebat
28 oktober 2019



Nu stroomt het hier opnieuw, een leeslint in de straat

Lepelbeelden, bij herstelde beek Griftstraat
Kunstenaar: Tanja Smeets, Dichtregel: Ria Borkent
Beeldbank Apeldoorn Marketing



Doelstelling 2:

MEER TE BELEVEN
Onderscheidend culturaanbod en
beleefbaar erfgoed

Het aanbod van cultuur en erfgoed moet passend zijn bij het karakter van Apeldoorn. We willen dat het verhaal van Apeldoorn meer wordt verteld, met aandacht voor het verleden en een blik op de toekomst. Om aan te blijven sluiten bij de samenleving ontwikkelt het culturaanbod met de behoefte van het publiek mee. Het erfgoed zal daarbij zo veel mogelijk erfahrbaar zijn voor een breed publiek.

Apeldoorn richt zich op de verbijzondering, verlevendiging en versterking van de Apeldoornse kwaliteiten: de combinatie van cultuur, erfgoed, landschap en natuur. Daarom stimuleren we onderscheidende Apeldoornse culturele producties en interessante cross-overs. Daarnaast komt er meer ruimte voor nieuwe spelers en genres, waardoor het culturele en erfgoedaanbod letterlijk op straat te vinden is. Apeldoorn investeert in de beleving en het toegankelijk maken van het historisch en archeologisch waardevolle erfgoed en stimuleert de belangstelling hiervoor in Apeldoorn.



Orkestendag GIGANT
Foto: Gerard Oltmans

Doelstelling 3:

APELDOORNSE KENNIS EN INSPIRATIE Lokale cultuur- en erfgoededucatie

Cultuur- en erfgoededucatie is belangrijk, een visie die wordt gedeeld door de culturele- en erfgoed instellingen én door de inwoners van Apeldoorn. Goede cultuur- en erfgoededucatie draagt bij aan een inspirerend, creatief en betekenisvol leven.

Alle kinderen in Apeldoorn moeten de kans krijgen om de Apeldoornse geschiedenis en cultuur te leren kennen, ervan te leren en te genieten. De gemeente vindt het belangrijk dat het Apeldoorns cultureel en erfgoed aanbod een goede positie krijgt binnen het educatieve aanbod en dat het programma verzorgd wordt in samenwerking met de scholen. De gemeente Apeldoorn legt de focus in de eerste plaats bij de jeugd en bij het primair onderwijs.

Doelstelling 4:

IEDEREEN DOET MEE Actief en laagdrempelig van cultuur en erfgoed genieten

We vinden het belangrijk om te investeren in participatie, zodat iedere inwoner van Apeldoorn actief mee kan doen aan en mee kan denken over kunst, cultuur en erfgoed. Met deze ambitie richten we ons op jong en oud, van kind tot (groot)ouder, wonend in centrum, wijk en dorp. Waarbij we ook de verbinding met elkaar en de toegankelijkheid van accommodaties belangrijk vinden.

De betrokkenheid van inwoners met hun directe leefomgeving is groot, daarom hechten we veel waarde aan de actieve deelname van de Apeldoorners op het gebied van cultuur en erfgoed. De uitdaging is dat iedereen daadwerkelijk mee kan blijven denken en doen, nu en in de toekomst. We ondersteunen daarom de vele Apeldoornse amateurverenigingen en het platform amateurkunst, met als doel een levendige erfgoed- en amateurkunstsector. Daarnaast ondersteunen we het Erfgoedplatform Apeldoorn en de daaraan verbonden partijen, en stimuleren daarmee de brede interesse die er in Apeldoorn is voor de lokale geschiedenis.

BB

DEEL B

CULTUURBELEID

2021 - 2024



1 GEMEENTELIJK CULTUURBELEID

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor het lokale cultuurbeleid en de voorzieningen voor cultuureducatie en amateurkunst. Naast de mediawet, de archiefwet en de wet voor bibliotheekwerk, zijn er geen andere wettelijke verplichtingen voor kunst en cultuur. Gemeenten zijn vrij om eigen keuzes en afwegingen te maken passend bij de omvang, inwoners en culturele initiatieven. Het cultuurbeleid van de gemeente Apeldoorn omvat het beleid voor bibliotheken, podium- en beeldende kunsten, muziek, film, fotografie, letteren, talentontwikkeling, cultuureducatie en -participatie. Daarnaast is een deel van de gebouwen voor cultuur in eigendom van de gemeente Apeldoorn die worden gehuurd, geëxploiteerd en beheerd door culturele organisaties of door Accres.

Cultuur is in Apeldoorn alom aanwezig. Een bloeiende amateurkunstsector, culturele evenementen, muzikaal toptalent, het heeft allemaal een plek in de gemeente Apeldoorn. De stad heeft een uitgebreid Cultuurkwartier met CODA, ACEC, GIGANT, markant in cultuur en even verderop Orpheus. Deze 'grote vier' vormen het hart van de Apeldoornse culturele infrastructuur, samen met instellingen als *orkest de ereprijs* en de Nationale Jeugdorkesten Nederland (NJON). Andere belangrijke

culturele voorzieningen binnen de gemeente zijn Rijksmuseum Paleis Het Loo, Zwitsal Apeldoorn en Radio Kootwijk met haar bijzondere culturele functie. Uiteraard vormen ook de makers, kunstenaars en ontwerpers een essentieel onderdeel van de levendige culturele en creatieve sector in Apeldoorn.

De waarden van cultuur zijn:

Intrinsieke waarde:

Cultuur heeft in de eerste plaats een eigen, intrinsieke waarde. Als bron van schoonheid, verwondering, inspiratie en confrontatie. Uit de intrinsieke waarde van cultuur vloeien vervolgens belangrijke maatschappelijke, ruimtelijke en economische waarden voort.

Maatschappelijke waarde:

Cultuur zorgt voor binding, zegt iets over onze identiteit, over onze tijdsgeest en overstijgt maatschappelijke tegenstellingen.

Ruimtelijke waarde:

Cultuur geeft betekenis en kwaliteit aan onze leefomgeving, door middel van kunstwerken in de openbare ruimte, gebouwen en monumenten.

Economische waarde:

Investeren in cultuur loont en levert meerwaarde op voor de woonomgeving, werkgelegenheid, innovatie, het vestigingsklimaat en de recreatiewaarde.



Entreegebouw CODA
Beeldbank gemeente Apeldoorn

Culturele infrastructuur

Een alomvattende culturele infrastructuur bestaat uit basisvoorzieningen (voor cultuureducatie en -participatie), ketenvoorzieningen (plekken voor talent- en genreontwikkeling en presentatie) en topvoorzieningen (hoogstaand cultureel aanbod met een (inter)nationale uitstraling en een (inter)nationaal publieksbereik). Het geheel werkt als een ecosysteem waarbij afstemming en samenwerking tussen de verschillende onderdelen, culturele disciplines en genres van wezenlijk belang zijn. Een bijzonder aspect van de Apeldoornse infrastructuur is de bundeling van een groot aantal culturele (en erfgoed) functies binnen twee multifunctionele organisaties, CODA en GIGANT, waar zowel basis-, keten- als de topvoorzieningen in één gebouw worden verenigd.

CODA

CODA (Cultuur Onder Dak Apeldoorn) is samengesteld uit de centrale bibliotheek en diverse wijkbibliotheken, het gemeentelijk archief en het museum voor moderne beeldende kunst, toegepaste kunst en geschiedenis. Op al deze drie functionaliteiten is cultuureducatie een kerntaak. Daarnaast heeft CODA de grootste collectie eigentijdse sieraden van Nederland en vanaf 2013 wordt ook de Rijkscollectie sieraden hier bewaard. En trekt de tweejaarlijkse tentoonstelling Paper Art een groot landelijk publiek. In 2019 is het nieuwe centrale entreegebouw opgeleverd waardoor de verschillende functies van CODA nog meer met elkaar verbonden zijn en de toegankelijkheid van zowel de instelling als het Van Reekumplein is toegenomen.

GIGANT, markant in cultuur

GIGANT, gevestigd in het Huis voor Schoone Kunsten, is zowel poppodium als filmhuis en centrum voor amateurkunst en cultuureducatie. GIGANT is in Apeldoorn de specialist op het gebied van live popmuziek, is talentmakelaar binnen Poppunt Gelderland en houdt zich daarnaast expliciet bezig met de ontwikkeling van amateur muzikalent en mentorschap. In 2019 heeft ook het Huis voor Schoone Kunsten een nieuwe glazen entree gekregen waarmee de verschillende functies van het gebouw meer één geheel vormen.

Orpheus

Orpheus is het grootste culturele podium van Apeldoorn en de wijde regio en behoort tot de topvoorzieningen van de gemeente. Het theater biedt een podium voor theater, muziek en creatieve initiatieven en is een belangrijke congres- en evenementenlocatie voor binnen en buiten Apeldoorn. Orpheus richt zich met Excellent Talent steeds nadrukkelijker op live muziek, onder andere met het eigen jazzfestival Generations en in samenwerking met andere partijen waaronder GIGANT en het NJON. Naast het presenteren én het produceren van producties biedt Orpheus ook programma's op het gebied van cultuureducatie.

ACEC

Het ACEC (Apeldoorns Centrum voor Eigentijdse Cultuur) is een tentoonstellingsruimte en activiteitencentrum en fungeert als ketenvoorziening door een presentatieplek te bieden aan beeldend kunstenaars. Naast wisselende exposities op het gebied

van beeldende kunst en vormgeving vinden er verschillende evenementen plaats, waaronder debatten en workshops. Op het gebied van kunst en landschap kan ACEC zowel lokaal als regionaal een onderscheidende rol en positie vervullen. Op de bovenverdiepingen van het ACEC-gebouw zijn diverse culturele, cultuurhistorische en creatieve organisaties en ondernemingen gehuisvest.

Orkesten in Apeldoorn

In Apeldoorn zijn op het gebied van muziek nog twee toonaangevende instellingen op het gebied van talentontwikkeling gevestigd. Nationale Jeugdorkesten Nederland (NJON) is sinds februari 2019 de (fusie)organisatie waaruit de projecten van het Jeugdorkest Nederland (JON), het Nationaal Jeugdorkest (NJO) en de NJO Muziekszomer Gelderland worden georganiseerd. Het NJON levert een landelijke bijdrage aan talentontwikkeling en zet zich in voor een doorlopende leerlijn



voor talentvolle musici van 14 tot en met 26 jaar. Het *orkest de ereprijs* is hét ensemble voor nieuwe muziek in Oost Nederland en werkt samen met verschillende partijen in de regio. De *ereprijs* richt zich eveneens op talentontwikkeling en educatie, met onder andere de International Young Composers Meeting gehuisvest in ACEC en GIGANT.

Culturele disciplines

Deze zes instellingen zorgen samen met de vele andere culturele partijen in Apeldoorn voor een sterke culturele infrastructuur, een levendige sector en een breed palet binnen de verschillende culturele disciplines.

Podiumkunsten en het muzikale profiel van Apeldoorn

Binnen de podiumkunsten is muziek één van de belangrijkste onderdelen van het Apeldoornse culturele profiel. Sinds 2004 profileert Apeldoorn zich als stad voor Jong Muzikaal Talent en dat heeft zijn vruchten afgeworpen. Met name Orpheus, GIGANT, NJON en *orkest de ereprijs* hebben de afgelopen jaren een stevig muzikaal fundament gelegd in de stad. Ook de kleinere podia en horecagelegenheden leveren hier een bijdrage aan, met als hoogtepunt de jaarlijkse editie van de Popronde in Apeldoorn. In de periode 2017-2020 is daarnaast sterk ingezet op meer levendigheid in de binnenstad door middel van een onderscheidend cultuurprogramma. Zo presenteert Orpheus jaarlijks een aantal onderscheidende producties, die niet in ieder theater gespeeld worden of die specifiek gericht zijn op deze gemeente. Ook Tim Koldenhof Events levert een wezenlijke bijdrage aan een creatief en bruisend Apeldoorn.

Beeldende kunst

Apeldoorn heeft als buitenstad de bijzondere combinatie van kunst, natuur en landschap in handen. Zeker op het gebied van beeldende kunst liggen hier kansen en mogelijkheden. In de Meerjaren Programma Begroting (MPB) is opgenomen dat er in de periode 2019-2023 een impuls wordt gegeven aan kunst en de verfraaiing van de openbare ruimte. Jaarlijks is er een investeringsbudget van € 250.000 beschikbaar voor kunstwerken die bijdragen aan de aantrekkelijkheid van Apeldoorn. ACEC heeft een activerende, bemiddelende en uitvoerende rol bij de

KUNST VERHOOGT DE KWALITEIT VAN DE LEEFBAARHEID VAN DE STAD.

Wethouder cultuur Detlev Cziesso
Uit: Apeldoorn Direct, 15 januari 2020



IK, Sprengenpark
Kunstenaar: Jan van Munster
winnaar Wilhelminaring 2002
Beeldbank gemeente Apeldoorn

totstandkoming van de nieuwe kunstwerken. Bij dit proces staat de betrokkenheid van de inwoners van Apeldoorn centraal.

ACEC profileert zich zowel binnen als buiten Apeldoorn op het thema kunst, natuur en landschap door middel van exposities, kennisdeling en debatten. Daarnaast zijn er verschillende andere belangrijke partners en initiatieven actief op dit vlak. Zo heeft CODA tenminste één keer per twee jaar een grote tentoonstelling waarin moderne beeldende kunst, vormgeving en landschap met elkaar worden verbonden en staan er dankzij de Wilhelminaring (landelijke oeuverprijs die één keer per twee jaar wordt uitgereikt) in het Sprengpark kunstwerken van vooraanstaande Nederlandse beeldhouwers. Ook zijn er binnen de gemeente verschillende galeries en initiatieven op het gebied van beeldende kunst en vormgeving te vinden, waaronder het museum voor Kunst in de Openbare Ruimte (KOR) en de Open Atelierroute Apeldoorn.

Letteren

Letteren speelt op verschillende manieren een rol in het cultuurbeleid van Apeldoorn. Allereerst is daar CODA met de bibliotheekfunctie. In 2015 is de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob) van kracht gegaan. In deze wet staan de functies beschreven waaraan een openbare bibliotheek moet voldoen, namelijk het bieden van kennis en informatie, ontwikkeling en educatie, leesbevordering en literatuur en een kennismaking met kunst en cultuur. Bibliotheken worden elke vier jaar door de Certificeringsorganisatie Bibliotheekwerk, Cultuur en Taal (CBCT) opnieuw gecertificeerd. Uit het rapport van CODA in 2019 kwam het volgende: "CODA is een organisatie waarbij de crossfunctionaliteit tussen bibliotheek, archief en museum mooi naar voren komt en duidelijke synergievoordelen laat zien."

De gemeente is op het gebied van letteren ook trots op het fenomeen de Stadsdichter. De stadsdichter is 'poëtisch ambassadeur' van Apeldoorn. Het is iemand die met een speciale blik naar de stad kijkt, ziet wat anderen niet zien en zegt wat anderen niet zeggen. Samen met de commissie stadsdichter zoekt hij naar actuele maatschappelijke thema's en schrijft daar geregeld over. De gedichten worden gepubliceerd op ansichtkaarten. Ook draagt de stadsdichter zijn gedichten voor bij speciale gelegenheden.



VUE Openlucht filmfestival Apeldoorn
Stadspark Berg & Bos
Beeldbank Apeldoorn Marketing

Fotografie en film

Fotografie speelt een wezenlijke rol binnen de gemeente. Zo is de Nederlandse Fotovakschool Apeldoorn gevestigd aan het Stationsplein. Sinds 2018 is Apeldoorn Photo het overkoepelende platform voor alle fotografie activiteiten in Apeldoorn en omstreken. Het twee jaarlijkse festival (voorheen Apeldoorn Fotostad) vormt de basis. Daarnaast organiseert het platform meetups, projecten en activiteiten op het gebied van

educatie. Ook de Stadsfotograaf draagt bij aan de versterking van Apeldoorn Photo. De stadsfotograaf is ambassadeur van de gemeente en draagt bij aan de bekendheid van Apeldoorn als buitenstad.

Op het gebied van film zijn GIGANT en Vue Apeldoorn, met het openlucht filmfestival, de belangrijkste en grootste spelers in Apeldoorn.

Cultuureducatie

Cultuureducatie staat aan de basis van de culturele infrastructuur en is onmisbaar voor de brede vorming van jonge mensen. Cultuureducatie draagt bij aan de persoonlijke ontwikkeling, de vorming van een eigen identiteit, het ontplooiën van talenten, het uitdrukken en betekenis geven van gevoelens en deelname aan de maatschappij. Een samenleving die kinderen en jongeren serieus neemt zorgt voor goede cultuureducatie (beeldende kunst, dans, drama, muziek, media, literatuur en erfgoed) die bereikbaar is voor alle leerlingen. Hierbij is uiteraard ook aandacht voor 21e-eeuwse vaardigheden. Diverse instellingen besteden hier aandacht aan. Zo heeft bijvoorbeeld CODA het ExperienceLab, FabLab en VRLab waar de jeugd kan experimenteren, onderzoeken en nieuwe werelden kan ontdekken.

Gelijke ontwikkelkansen, een doorlopende leerlijn geïntegreerd in het curriculum en de verbinding tussen binnen- en buitenschoolse educatie behoren tot de basis van goede cultuureducatie. In Apeldoorn heeft GIGANT op het gebied van cultuureducatie een belangrijke taakstelling, o.a. als uitvoerder van de landelijke regeling Cultuureducatie met Kwaliteit (CMK). Binnen GIGANT werkt bureau Cultuurwijzer als bemiddelaar, makelaar, adviseur en organisator in het primair en voortgezet onderwijs. Daarnaast zijn verschillende culturele partners in Apeldoorn, waaronder CODA, Orpheus en Joji Na School of Arts, actief op het gebied van cultuureducatie. Deze instellingen bieden gezamenlijk een breed aanbod aan cultuureducatie waardoor leerlingen kennis kunnen maken met verschillende disciplines, hun eigen creativiteit en de wereld van de professionele kunsten.

Cultuurparticipatie

Onder cultuurparticipatie valt het zelf deelnemen, ervaren of scheppen van cultuur, van het bezoeken van een festival, het zingen in een koor tot het spelen in een orkest. Cultuurparticipatie heeft een positief effect op de vitaliteit, de gezondheid en het welzijn van de inwoners van Apeldoorn. Amateurkunst wordt dan ook breed gedragen en maakt onderdeel uit van een sterk cultureel klimaat met initiatieven als de Culturele Pleinmarkt, Muziektent Oranjepark en de vele verenigingen op het gebied van muziek, dans, beeldende kunst en theater.

In 2017 is het Platform Amateurkunst Apeldoorn (PLAK) opgericht

met de bedoeling om de kracht van de vele amateurverenigingen en beoefenaars in Apeldoorn te bundelen en de onderlinge samenwerking te verstevigen. Daarmee werken ze aan het in beeld brengen en verbeteren van accommodaties voor repetities, opslag en optredens, het bereiken van specifieke doelgroepen en andere actuele thema's. Een keer per twee maanden wordt er een ontmoetingsavond georganiseerd onder de naam Cultuurvuur. Samen met GIGANT is het platform verantwoordelijk voor de onderlinge samenwerking, de kennisdeling en het onderhouden van de website voor amateurkunst.

Brede regeling combinatiefuncties

Al sinds 2009 neemt Apeldoorn deel aan de landelijke stimuleringsregeling Combinatiefuncties en worden er in de gemeente functionarissen ingezet die zich richten op een leven lang sporten, bewegen en deelnemen aan cultuur. Per 1 januari 2019 heeft de Brede Impuls Combinatiefuncties (BIC) plaats gemaakt voor de Brede Regeling Combinatiefuncties (BRC). Daarmee wordt het accent in de uitvoering nog meer verlegd naar een brede lokale inzet voor sport, cultuur, erfgoed en onderwijs. Verbinding is een sleutelwoord bij combinatiefuncties. Het verbinden van onderwijs en sport, van onderwijs en cultuur, van sport- en cultuuraanbieders onderling maar ook met bijvoorbeeld zorgorganisaties. Dit zie je terug in functies als een buurtsportcoach of cultuurcoach. CODA en GIGANT hebben beide 4,5 fte (totaal 9 fte voor cultuur) beschikbaar voor specifieke doelen binnen deze regeling, waaronder de inzet op onderwijs, maar ook amateurkunst, innovatie en inclusie.



Dans Company Spring, GIGANT
Foto: Peter Vroon

In Apeldoorn bestaat de subsidiestructuur uit een aantal instellingen dat een vast subsidiebedrag ontvangt voor specifieke activiteiten of projecten. Juridische ontwikkelingen verplichten de gemeente Apeldoorn de verdeelsystematiek anders te organiseren. De gemeente dient de subsidieverlening uit te voeren aan de hand van het juridisch kader voor schaarse subsidiemiddelen. De kern van dit kader is dat de gemeente subsidiemiddelen op rechtmatige en transparante wijze dient te verlenen, waardoor alle partijen een gelijke kans krijgen om mee te dingen naar de subsidiemiddelen. Het subsidiebudget mag niet meer aan een vast aantal instellingen worden toegekend, er moet ruimte zijn voor (potentiële) gegadigden om mee te dingen. Uitgezonderd zijn instellingen die binnen de gemeente geen gelijken kennen. De subsidiestructuur wordt op basis van deze nota opgebouwd uit drie instrumenten.

De Apeldoornse basis

In Apeldoorn is een aantal gevestigde instellingen die een unieke positie innemen en die onmisbaar zijn voor de culturele infrastructuur. Zo is CODA bijvoorbeeld de enige instelling met de juiste kwalificaties voor bibliotheek- en archiefwerk. De gemeente stelt, in het kader van het cultuurbeleid 2021-2024, voor deze instellingen begrotingssubsidie beschikbaar onder de noemer: de Apeldoornse basis. De doelen, afspraken en bedragen worden, onder voorbehoud van de jaarlijkse Meerjaren Programma Begroting (MPB), voor vier jaar vastgelegd en volgen uit de doelstellingen in deze nota.

De gemeente rekent de volgende instellingen tot de Apeldoornse basis:

- ACEC
- CODA
- GIGANT
- NJON
- *orkest de ereprijs*
- Orpheus



Projectenregeling

Naast de Apeldoornse basis zal er gewerkt worden met een projectenregeling. Met deze regeling wordt er voldaan aan de rechtsnorm, de kwaliteit van de planvorming wordt gestimuleerd en er ontstaan kansen voor nieuwe én bestaande initiatieven. Het doel van de regeling is het stimuleren van culturele activiteiten die van belang zijn voor de inwoners en/of de culturele sector van Apeldoorn. De aanvragen worden beoordeeld op basis van de inhoudelijke en organisatorische kwaliteit en de betekenis van de projecten voor Apeldoorn.

Om dit nieuwe instrumentarium goed te laten functioneren en de sector hier op voor te bereiden wordt geleidelijk gestart met een pilot Projectenregeling. Binnen deze regeling kunnen gelden worden aangevraagd voor culturele projecten binnen de gemeente Apeldoorn.

Vanaf 2022 ontvangen de culturele instellingen in Apeldoorn, afgezien van de Apeldoornse basis, geen begrotingssubsidie meer. Vanaf dat moment moeten alle projecten budget aanvragen via de projectenregeling waarin de koppeling wordt gemaakt met het cultuurbeleid van Apeldoorn.

Subsidie amateurkunst

De subsidieregeling voor amateurkunst ([AKC-regeling](#)) wordt in de periode 2021-2024 gecontinueerd. In 2017 is onderzoek gedaan naar de meerwaarde van de regeling en is er ook gekeken naar mogelijke andere modellen. Uit dit onderzoek is gebleken dat het voortzetten van de huidige regeling bijdraagt aan een levendige amateurkunstsector. Verenigingen voor amateurkunst kunnen een normsubsidie aanvragen op basis van het aantal actieve leden woonachtig in Apeldoorn. Het doel van de subsidie is om de deelname aan en de ontwikkeling van amateurkunst te stimuleren. Daarnaast kunnen verenigingen voor bijzondere projecten een aanvraag indienen binnen de projectenregeling.

CULTUUR VERRIJKT.
HET VERDIEPT ONS GEVOELSLEVEN,
HET MAAKT ONZE **SAMENLEVING**
HECHTER EN STIMULEERT
BEDRIJVGHEID. EN HET HEEFT
NATUURLIJK WAARDE IN ZICHZELF.

Minister Van Engelshoven
Uit: Uitgangspunten cultuurbeleid 2021-2024



DOELSTELLINGEN

In dit hoofdstuk worden de gezamenlijke doelstellingen op het gebied van cultuur en erfgoed nader ingevuld voor het cultuurbeleid in 2021-2024. De doelen zijn op hoofdlijnen beschreven. De concrete uitwerking van deze doelen volgen in de prestatieafspraken met de culturele instellingen, de criteria voor de projectsubsidies en in de uitwerking voor de MPB.

Doelstelling 1:

ECHT APELDOORNS
Vergroten van de herkenbaarheid van
Apeldoorn

De herkenbaarheid van Apeldoorn wordt in de komende periode op verschillende manier versterkt, via beeldende kunst, muziek, lokale ambassadeurs en het vergroten van de zichtbaarheid van het aanbod kunst en cultuur.

Kunstwerken in de openbare ruimte dragen bij aan de herkenbaarheid van Apeldoorn. Een deel van de kunstwerken in de huidige collectie gaan al duidelijk een verbinding aan met het landschap, zoals de Rode Muur, of verwijzen naar het typisch landschappelijk karakter van Apeldoorn, zoals het Reizend Zand op het Stationsplein. Het doel is om deze gemeentelijke kunstcollectie meer onder de aandacht van inwoners en bezoekers te brengen.

De nieuwe kunstwerken die in het kader van het investeringsbudget worden aangekocht moeten bijdragen aan het thema **kunst, natuur en landschap**, de identiteit van Apeldoorn en aansluiten bij andere ontwikkelingen, waaronder het groenplan, de revitalisering van de openbare ruimte en investeringen in de buitenruimte.



Hert en Jager, Beekpark
Kunstenaar: Gijs Assman
Foto: Ernst Jan Peters



Naast het landschap is muziek één van de belangrijkste onderdelen van het culturele profiel. Apeldoorn profileert zich als stad voor Jong Muzikaal Talent. Orpheus, GIGANT, NJON en *orkest de ereprijs* gaan gezamenlijk het muzikale fundament uitbouwen. Zij vormen een coalitie die het **Talent in Live Muziek** in Apeldoorn gaat verbijzonderen, intensiveren en in de schijnwerpers gaat zetten.

De **Stadsdichter** en de **Stadsfotograaf** dragen eveneens bij aan de herkenbaarheid van Apeldoorn en fungeren beide als (cultureel) ambassadeur. In de periode 2021-2024 zullen deze initiatieven zich verder ontwikkelen en een grotere bekendheid binnen de gemeente opbouwen.

Ondanks de aanwezigheid van culturele instellingen en initiatieven op verschillende plekken in de gemeente is het voor inwoners en bezoekers niet altijd duidelijk wat er op het gebied van kunst en cultuur allemaal mogelijk is. **Zichtbaar maken van cultuur** is dan ook een belangrijk speerpunt. De gemeente wil samen met de culturele instellingen en Apeldoorn Marketing de inwoners en bezoekers beter informeren, zodat zij actuele informatie krijgen over de culturele mogelijkheden in Apeldoorn.



STEL VOOR CULTUUR DE NAVIGATIE WAT VAKER IN OP OOST-NEDERLAND!

Gedeputeerden cultuur provincie Gelderland en Overijssel
Uit: CULTUURPERS, 28 januari 2020

Doelstelling 2:

MEER TE BELEVEN Onderscheidend cultuuraanbod en beleefbaar erfgoed

Door de nieuwe projectenregeling, het mentorschap vanuit de basisinstellingen en het stimuleren van samenwerking en evenementen in de buitenruimte wil de gemeente zorgen voor een meer onderscheidend cultuuraanbod.

Apeldoorn wil meer ruimte bieden aan **onderscheidende culturele initiatieven** en ideeën. De nieuwe projectenregeling biedt hiervoor mogelijkheden, met als doel om culturele activiteiten te stimuleren die van belang zijn voor de inwoners en/of de culturele sector van Apeldoorn. Daarom stimuleert de gemeente culturele instellingen en projecten om aansluiting te zoeken bij Apeldoornse thema's, bijzondere locaties, gelegenheden en lokale partners. Samenwerking, presentatie en zichtbaarheid binnen de gemeente staan hierbij centraal.

De culturele basisinstellingen spelen een belangrijke rol in het verder helpen van kleinere spelers bij het professionaliseren en

het ontwikkelen van producties en projecten. Zij vervullen een rol als **mentor en aanjager** in het culturele aanbod van Apeldoorn. Zo gaan Orpheus, GIGANT, NJON en *orkest de ereprijs* mentorschap aanbieden aan amateur muziekorganisaties, op het gebied van bestuurlijke ondersteuning, inspiratiesessies en bij de begeleiding van fondsaanvragen. De invulling van deze rol en functie zal in de periode 2021-2024 in de prestatieafspraken met de instellingen worden vastgelegd.

De gemeente stimuleert de **samenwerking** tussen de culturele instellingen, tussen professionele instellingen en amateurverenigingen, en tussen de verschillende disciplines/sectoren. Op deze manier kunnen de instellingen met elkaar een pluriform aanbod in en aan Apeldoorn bieden en inspelen op actuele kwesties en vraagstukken uit de samenleving. Tevens wordt de samenwerking op **thema's** aangemoedigd, zoals bij 75 jaar bevrijding en de heropening van Paleis het Loo.

Daarnaast worden projecten, evenementen en andere kunstuitingen in de **buitenruimte** gestimuleerd. Het culturele aanbod is letterlijk op straat te vinden, door de openbare ruimte te beschouwen als speelplek voor muziek, theater, erfgoed en letteren.

Doelstelling 3:

APELDOORNSE KENNIS EN INSPIRATIE

Lokale cultuur- en erfgoededucatie

De gemeente vervolgt de inzet van de landelijke regelingen CMK en de BRC om de lokale verbindingen op het gebied van cultuureducatie te versterken.

Op het gebied van cultuureducatie bouwt de gemeente voort op de nota Cultureel Kapitaal met een accent op de doelgroep jeugd binnen het **primair onderwijs**. Het streven is om cultuureducatie te verankeren in het curriculum en te verbinden met het buitenschoolse aanbod. In de afgelopen jaren zijn er grote stappen gezet. Om deze lijn voort te zetten en uit te bouwen wordt de landelijke regeling **Cultuureducatie met Kwaliteit** voortgezet en ook in 2021-2024 uitgevoerd door GIGANT. Daarbij zal GIGANT zich richten op een groter bereik onder de scholen in het primair onderwijs (95% van de scholen) en gebruik maken van de mogelijkheid om verbindingen te leggen met het voortgezet onderwijs en het buitenschoolse aanbod. De samenwerking en afstemming tussen Cultuurwijzer en de culturele partners in Apeldoorn die actief zijn op het gebied van cultuureducatie staat hierbij centraal.

Ook het belang van lees- en literatuureducatie dient hier genoemd te worden. Lezen en literatuur zijn niet alleen ter ontspanning, maar dragen ook bij aan creativiteit, bredere kennis en zelfontplooiing. Daarnaast is laaggeletterdheid een steeds groter wordend probleem. CODA heeft hiervoor diverse programma's, niet alleen voor het primair onderwijs, maar ook voor het voortgezet onderwijs en in het Taalhuis voor volwassenen waar we de komende jaren op voort willen bouwen.

De gemeente zet daarnaast in op het continueren van de **Brede Regeling Combinatiefuncties** onder andere op het gebied van cultuureducatie. Deze inzet richt zich vooral op de scholen en doelgroepen voor wie cultuureducatie niet vanzelfsprekend is en waarbij extra ondersteuning en stimulering van belang is.

RESULTATEN WIJZEN EROP DAT LANGDURIG MUZIEKONDERWIJS EEN POSITIEVE INVLOED KAN HEBBEN OP COGNITIEVE VAARDIGHEDEN ZOALS PLANNING, ZELFBEHEERSING EN CONCENTRATIEVERMOGEN.

Dr. Artur C. Jaschke



Doelstelling 4:

IEDEREEN DOET MEE

Actief en laagdrempelig van cultuur en erfgoed genieten

De gemeente zet in op het vergroten van de toegankelijkheid van cultuur, een afgestemd doelgroepen beleid en het stimuleren van cultuurparticipatie.

Het aantal inwoners van Apeldoorn groeit en binnen dat aantal neemt de verscheidenheid toe. Het is daarom belangrijk om al die Apeldoorners op hun eigen wijze te laten participeren in kunst en cultuur. De culturele instellingen in Apeldoorn ontplooiën al verschillende initiatieven om de **inclusie** te vergroten en daarmee de participatie uit te breiden. De gemeente verwacht dat met name de basisinstellingen in de periode 2021 - 2024 programma's ontwikkelen en werkwijzen uitproberen om **specifieke doelgroepen** te bereiken en letterlijk en figuurlijk drempels te verlagen. Hierbij is afstemming tussen de instellingen van groot belang. Zo kan er gezamenlijk een waaier aan programma's en activiteiten geboden worden.

Om cultuurparticipatie te (blijven) stimuleren wordt de **subsidieregeling voor amateurkunst** door de gemeente gecontinueerd. Daarnaast ontwikkelt het **Platform Amateurkunst Apeldoorn** zich in de periode 2021-2024 tot de spil met betrekking tot de vindbaarheid en toegankelijkheid van ruimtes en organisaties op het gebied van amateurkunst. Door middel van een website en het organiseren van bijeenkomsten fungeert het platform als plek voor ontmoeting en kennisuitwisseling.



C

DEEL C

ERFGOEDBELEID

2021 - 2024



1 GEMEENTELIJK ERFGOEDBELEID

Apeldoorn is in duizenden jaren gegroeid van enkele jagers-verzamelaars uit de Steentijd tot meer dan 160.000 inwoners en de 11e gemeente van Nederland in de 21e eeuw. Een dergelijke groei en ontwikkeling levert een rijke geschiedenis op dat zijn sporen nalaat: onder de grond, in het landschap, in de opbouw en structuur en in de gebouwen en objecten. De basis van dit [verhaal van Apeldoorn](#) is in 2020 opgeschreven en geeft een kader waarbinnen we erfgoedwaarden een plek kunnen geven, nu en in de toekomst. Daarbij is de afgelopen jaren uit [onderzoek](#) steeds weer gebleken hoe belangrijk een historische omgeving is voor het gevoel van eigenheid en voor het aantrekken van recreanten en toeristen, nieuwe inwoners en economische activiteiten. Los daarvan heeft erfgoed ook een eigen intrinsieke waarde, doordat bijvoorbeeld het object het behouden waard is of omdat het van zichzelf een verhaal vertelt dat het herinneren waard is. We vinden het daarom belangrijk dat er goed voor het erfgoed wordt gezorgd, erfgoed zichtbaar en beleefbaar is en dat de cultuurhistorische waarde van erfgoed wordt ingezet om de kwaliteit van de leefomgeving in de stad en dorpen te vergroten en het culturele leven te versterken. We geven daarmee de toekomst een verleden én het verleden een toekomst. Zo onderhouden we het fundament waarop Apeldoorn bouwt.

Naast de intrinsieke waarde, zijn de voornaamste waarden van erfgoed:

Identiteitswaarde:

Erfgoed is de drager van de identiteit (ook wel 'het verhaal') van Apeldoorn, daarmee is het een verbindende kracht tussen inwoners.

Ruimtelijke waarde:

Erfgoed staat aan de basis van de omgevingskwaliteit en de kwaliteit van de leefomgeving, het historisch kader zorgt voor een passende ontwikkeling.

Economische waarde:

Investeren in Erfgoed loont en levert meerwaarde op bij de vastgoedwaarde, het vestigingsklimaat en de recreatiewaarde.

Wettelijk kader

Met ingang van de Erfgoedwet in 2016 en de Omgevingswet in 2022 hebben de verschillende onderdelen uit de Monumentenwet een nieuwe plek gekregen. Kort samengevat komt het erop neer dat de Erfgoedwet beschrijft wat cultureel erfgoed is en hoe we dit kunnen beschermen en behouden. Naast het ruimtelijk erfgoed (o.a. onze monumenten), wordt de definitie verbreed met ook het roerend en immaterieel erfgoed. De nieuwe Omgevingswet gaat over hoe we met erfgoed in de fysieke leefomgeving moeten



Dorpstraat (nu Hoofdstraat) rond 1905
Beeldbank CODA

omgaan. De zorg voor het ruimtelijk erfgoed blijft hiermee een kerntaak van de gemeente. Nieuw is dat de wet voorschrijft dat er ook rekening moet worden gehouden met de omgeving van het erfgoed, rondom een monument ontstaat daarmee bijvoorbeeld een 'monumentenbiotoop'. Een ander belangrijke verandering is dat de wet voorschrijft dat belanghebbenden in een zo vroeg mogelijk stadium bij planprocessen moeten worden betrokken.

Met deze nota "Apeldoorns Karakter!" sluiten we aan op landelijke, provinciale en gemeentelijke beleidsontwikkelingen die invloed hebben op ons erfgoed.

Rijkskaders:

Erfgoedwet, Omgevingswet (Besluit Kwaliteit Leefomgeving artikel 5.130: behoud cultureel erfgoed), Erfgoed Telt, Verklaring van Davos 2018

Provinciale kaders:

Beleidsprogramma Cultuur en Erfgoed 2017 2020 'Beleef het mee!' en het nieuwe beleid dat wordt vormgegeven voor de periode 2021-2024

Gemeentelijke kaders:

Omgevingsvisie, Bestemmingsplan (straks Omgevingsplan) waarin de [Monumentenoverordening](#) integraal wordt opgenomen.

Verbrede focus

Apeldoorn koestert haar rijke erfgoed. Afgelopen jaren lag met de nota I-Cultuur de nadruk hierbij voornamelijk op het ruimtelijk erfgoed. Door cultuurhistorie als essentiële ontwikkelingsfactor voor kwaliteit en identiteit in ruimtelijke opgaves centraal te zetten, vervulde Apeldoorn lange tijd een voortrekkersrol in gemeenteland. Met de huidige ontwikkelingen en opgaves die voor ons liggen, is ook nu onze ambitie om voorop te lopen. We kiezen daarom voor een bredere blik op erfgoed, waarbij we erfgoed zien als drager van zowel de omgevingskwaliteit als de samenleving als geheel.

ERFGOEDKAPITAAL MAG WORDEN GEZIEN ALS EEN BRON MET EEN POTENTIEEL HOGE ECONOMISCHE WAARDE.

Uit: Cultureel erfgoed op waarde geschat
Platform31



De Hamermolen, Ugchelen
Beeldbank gemeente Apeldoorn

In haar sectoradvies Monumenten en archeologie '[Met erfgoed meer ruimtelijke kwaliteit](#)' uit 2019 beschrijft de Raad voor Cultuur twee ontwikkelingen in het erfgoedveld. Enerzijds wordt het ruimtelijk erfgoed nog essentiëler voor de omgevingskwaliteit (van object naar omgeving), anderzijds wordt de verbindende waarde van erfgoed in brede zin belangrijker (van collectie naar connectie). Het roerend en immaterieel erfgoed vraagt daarmee om meer aandacht. De ambitie voor de komende beleidsperiode is om onverminderd te blijven inzetten op het versterken van het ruimtelijk erfgoed en tevens de reikwijdte van het erfgoedbeleid uit te breiden met aandacht voor het roerend en immaterieel erfgoed. Deze inzet kan alleen tot stand komen door, samen met cultuur, slimme verbindingen te leggen met bestaande activiteiten en partijen in- en extern. Wat we onder de verschillende soorten erfgoed verstaan en welke rol wij als gemeente hierin oppakken, wordt hieronder beschreven.

Ruimtelijke erfgoed

Onder ruimtelijk erfgoed valt het onroerend erfgoed dat zich in de fysieke leefomgeving bevindt. Dit gaat niet alleen over de beschermde panden zoals monumenten inclusief hun nagelvaste interieurs of andere cultuurhistorisch waardevolle objecten, maar ook over gebieden, cultuurlandschappen en archeologische vindplaatsen. Dit ruimtelijk erfgoed is een belangrijke drager van de omgevingskwaliteit en gaat altijd hand-in-hand met de verhalen die bij dit ruimtelijk erfgoed horen (zie ook immaterieel erfgoed). De zorg voor het ruimtelijk erfgoed is een kerntaak van de gemeente, waarin wij zelf een uitvoerende taak hebben. Deze basis van onze werkzaamheden wordt in hoofdstuk 2 van dit deel verder uitgewerkt.

Roerend erfgoed

Onder roerend erfgoed worden waardevolle historische, niet vaststaande objecten verstaan, zoals archiefstukken, historische kunstwerken, interieurs, munten, militaire memorabilia en oude vervoermiddelen. Deze kunnen zich al dan niet in een collectie bevinden. CODA speelt als uitvoerder van het gemeentelijk archiefbeleid een grote rol. Daarnaast beheert CODA een museale historische collectie, van zichzelf (uit het voormalig historisch museum) of op verzoek van anderen (zoals de Feluacollectie van de Vereniging Oud Apeldoorn). Naast beheer van de collectie stimuleert de gemeente ook dat het verhaal

achter deze Apeldoornse objecten wordt verteld. Zo koesteren we het herinneringscentrum Apeldoornsche Bosch dat in 2020 is geopend. We zijn ook trots op het rijksmuseum Paleis het Loo dat de Apeldoornse Oranjeschiedenis tot leven wekt. De heropening van het paleis grijpen we graag aan om dit Koninklijke verhaal ook op andere plekken in de gemeente verder zichtbaar te maken. De Veluwsche Stoomtrein Maatschappij en de Stichting Veteraan Autobussen zijn mooie voorbeelden van stichtingen die zich voor roerend erfgoed inzetten.

Immaterieel erfgoed

Immaterieel erfgoed omvat al het erfgoed dat niet tastbaar is, en bestaat uit het lokale dialect (behorend tot de Nedersaksische taal), verhalen, tradities en ambachten. Dit immateriële erfgoed heeft een essentiële rol in het kenbaar en voelbaar maken van

de identiteit van een plek en draagt daarmee expliciet bij aan de kwaliteit van de leefomgeving. De zorg voor het immaterieel erfgoed pakken we op als dit een onderdeel vormt van ruimtelijke opgaven en het mogelijk is een verbeelding in de vorm van een informatiebord, verwijzing of object te realiseren. Daarnaast stimuleren we Apeldoorners om het immaterieel erfgoed levend te houden en deze verhalen te blijven vertellen. CODA en alle partijen binnen het Erfgoedplatform Apeldoorn zijn daarbij de vanzelfsprekende partners. Om de belevingswaarde van erfgoed te vergroten en bij te dragen aan de Veluwe op 1, participeert de vakgroep erfgoed in het gemeentelijk programma 'Wij zijn Veluwe'. Hierin zijn diverse projecten ondergebracht, zoals: 75 jaar bevrijding, het Verhaal van Apeldoorn, grafheuvelcentrum, oranjebeleving, landgoederen en kastelen, Uddelermeer en bodemschuiven.



Wieselse Enk met landhuis De Ploeg
Beschermd gezicht Wiesel
Foto: Imre Csány

Erfgoedplatform Apeldoorn

Er is een grote betrokkenheid bij het Apeldoornse erfgoed vanuit verschillende cultuurhistorische organisaties met vele vrijwilligers. Bijna twintig organisaties en historische verenigingen zijn verenigd in de [stichting Erfgoedplatform Apeldoorn](#) (EPA), met het doel om samen erfgoedactiviteiten te organiseren en het erfgoed beleefbaar te maken voor de Apeldoornse samenleving. Zo organiseert het EPA in samenwerking met diverse partijen jaarlijks de Open Monumentendagen en vindt er tweemaandelijks het historisch café plaats. Ook werkt het EPA samen met CODA aan de Klassendagen om jongeren kennis te laten maken met de Apeldoornse geschiedenis. Voor een actueel overzicht van alle activiteiten onderhoudt het EPA de website '[Erfgoedplatform Apeldoorn](#)' en geeft het EPA maandelijks de bijbehorende digitale nieuwsbrief 'Ruimte voor Erfgoed' uit waar meer dan 1250 Apeldoorners op zijn geabonneerd. Ook beheert het EPA de website '[het geheugen van Apeldoorn](#)', een kaart-gerelateerde databank met duizenden erfgoedverhalen, die voor iedereen toegankelijk is.

De omvang van de verschillende organisaties binnen het platform is zeer divers: van een instelling als CODA tot de Vereniging Oud Apeldoorn (VOA) en van Architectuurcentrum Bouwhuis tot de Archeologische Werkgroep Apeldoorn. Ook de Stichting Apeldoornse Monumenten (SAM) is onderdeel van het platform en een belangrijke partner van de gemeente in het onder de aandacht brengen en herstellen van cultuurhistorisch waardevolle gebouwen. De activiteiten en doelstellingen van de partijen binnen het Erfgoedplatform vullen elkaar goed aan: van het behartigen van de belangen van ruimtelijk erfgoed en het aanzetten tot bescherming, het ondersteunen bij archeologisch onderzoek tot het organiseren van tentoonstellingen, wandel- en fietsexcursies en lezingen. Het Erfgoedplatform Apeldoorn en enkele van haar organisaties is aangesloten bij Erfgoed Gelderland. Als overkoepelende Gelderse stichting voor de beleving van erfgoed is zij ook een partner voor de gemeente Apeldoorn.

APELDOORN IS DE 6e GEMEENTE MET HET AANTAL GEMEENTELIJKE MONUMENTEN EN ARCHEOLOGISCHE RIJKSMONUMENTEN

Uit: De Erfgoedmonitor (RCE),
peildatum 2015



De zorg voor het ruimtelijk erfgoed is een wettelijke taak van de gemeente en vormt daarmee de basis van de erfgoedwerkzaamheden van de gemeente. Met de vorige erfgoednota is sterk ingezet op het verankeren van erfgoed in ruimtelijke processen, met als doel een hogere ruimtelijke kwaliteit en betere herkenbaarheid van Apeldoorn. Met deze doelstelling hebben we mooie resultaten bereikt waar we als Apeldoorn met trots op kunnen terugkijken. Tegelijkertijd smaakt dit naar meer en streven we naar een nog hogere omgevingskwaliteit en betere herkenbaarheid. Daarom blijft deze doelstelling ook met de nieuwe nota van kracht. De praktijk leert dat er blijvend aandacht moet zijn voor de positionering van erfgoed in het ruimtelijke domein om erfgoed zo vroeg mogelijk in het planproces te kunnen meenemen. Daarbij zal er met de komst van de Omgevingswet een aantal zaken veranderen. Het is goed om ervoor te waken dat erfgoed in het integrale omgevingsbeleid, tussen thema's als veiligheid, gezondheid, energie en economische ontwikkeling, een zwaarwegend en vanzelfsprekend uitgangspunt voor ontwikkeling blijft.

Erfgoed als uitgangspunt bij ontwikkeling

Om erfgoed als uitgangspunt te kunnen nemen bij ruimtelijke opgaven is het van groot belang dat erfgoed zo vroeg mogelijk wordt ingebracht in ruimtelijke processen en dat er tijdig goed archeologisch, cultuurhistorisch en/of bouwhistorisch onderzoek wordt gedaan. Cultuurhistorische en archeologische beleidskaarten zijn hiervoor belangrijke instrumenten binnen het ruimtelijk domein. De [cultuurhistorische beleidskaart](#) geeft per gebied aan in welke mate cultuurhistorische waarden aanwezig zijn en welk type onderzoek moet worden uitgevoerd. De resultaten van dit onderzoek kunnen daarbij als kennis- en inspiratiebron dienen voor ontwikkelaars, ontwerpers en initiatiefnemers wat zelfs nieuwe kansen kan bieden binnen ruimtelijke plannen en ontwikkelingen. De [archeologische beleidskaart](#) doet uitspraak over de trefkans van archeologische resten en de daaraan verbonden onderzoeksverplichting. Deze beleidskaarten zijn in het vervolg gekoppeld aan de Omgevingsvisie en het bestemmingsplan (straks omgevingsplan). Daarmee zorgen we ervoor dat de aanwezige kennis openbaar beschikbaar is en iedereen het erfgoed als uitgangspunt kan meenemen.

Beschermen en behouden

We zijn trots op ons erfgoed, daarom bouwen we aan een representatief monumentenbestand, streven we naar een goede instandhouding van het erfgoed en zetten we in op kwalitatief hoogstaand onderzoek. Dit bereiken we op verschillende manieren.



Op de **cultuurhistorische beleidskaart** staat de inbreng van cultuurhistorische waarden bij ruimtelijke plannen.

Hoge attentiewaarde:

bij ruimtelijke ontwikkelingen is cultuurhistorisch onderzoek verplicht. Streven naar behoud, herstel en versterking van cultuurhistorische waarden.

Gemiddelde attentiewaarde:

bij ruimtelijke ontwikkelingen is cultuurhistorisch bureauonderzoek verplicht, afhankelijk van de resultaten kan volledig onderzoek worden verplicht. Streven naar behoud, herstel en versterking van cultuurhistorische waarden.

Lage attentiewaarde:

bij ruimtelijke ontwikkelingen is een cultuurhistorische quick-scan naar objecten verplicht. Aanbevolen wordt om cultuurhistorische waarden te behouden, herstellen en te versterken.

De **archeologische beleidskaart** doet op perceelsniveau een uitspraak over wanneer er bij een ontwikkeling archeologisch onderzoek moet worden uitgevoerd. Het Apeldoorns grondgebied is daarbij verdeeld in zes categorieën.

Categorie 1: Terrein met monumentale archeologische waarden

Categorie 2: Terrein met vastgestelde archeologische waarden

Categorie 3: Terrein met archeologische waarden

Categorie 4: Zone met (middel)hoge archeologische verwachting

Categorie 5: Zone met lage archeologische verwachting

Categorie 6: Zone met geen archeologische verwachting

Per categorie is bij een bepaalde bodemingreep (oppervlakte en diepte) archeologisch onderzoek nodig. Daarnaast is bij natuurontwikkelingen van meer dan 1 hectare altijd archeologisch onderzoek nodig

Representatief monumentenbestand

Binnen de gemeente Apeldoorn zijn 218^{*} rijksmonumenten, 3 rijksbeschermd gezichten en 39^{*} archeologische rijksmonumenten aanwezig (teldatum mei 2020). Daarnaast kan de gemeente ook gemeentelijke monumenten en gebieden aanwijzen. Een gemeentelijk monument wordt toegewezen wanneer een gebouw of object architectuurhistorische, stedenbouwkundige, cultuurhistorische en zeldzaamheidswaarde heeft. Een archeologisch monument heeft zeldzaamheidswaarde, omgevingswaarde en cultuurhistorische waarde. Een representatief monumentenbestand is belangrijk om archeologische en cultuurhistorisch waardevolle objecten, elementen en gebieden per tijdsbeeld te behouden.

Het gebouwd erfgoed tot 1970 is binnen de gemeente Apeldoorn geïntariseerd, en indien geselecteerd, grotendeels geplaatst op de gemeentelijke monumentenlijst. Daarmee hebben we

1629^{*} gemeentelijk monumenten en 3 beschermd gezichten geplaatst (teldatum mei 2020). Incidenteel worden potentiële monumenten (her)ontdekt, deze objecten worden dan alsnog gewaardeerd en waar nodig op de monumentenlijst geplaatst. Sinds de [Modernisering van de Monumentenzorg](#) zijn er naast het aanwijzen van monumenten, meerdere vormen van bescherming mogelijk. Zo kunnen cultuurhistorisch waardevolle elementen in het bestemmingsplan (straks omgevingsplan) met verschillende aanduidingen worden beschermd. Het, door de RCE, uitroepen van Kerschoten tot één van de [top-30 naoorlogse opbouw wijken](#) heeft bijvoorbeeld niet geleid tot het aanwijzen van een nieuw beschermd gezicht, maar vraagt om een bescherming van cultuurhistorische belangrijke elementen van de wijk in het bestemmingsplan (straks omgevingsplan).

In 2020 is de gemeente gestart met een inventarisatie van het gebouwd erfgoed van na 1970. Daarmee loopt de gemeente in



Kerschoten
Foto: Nadine van den Berg
Beeldbank RCE

de pas met de landelijke trend. Zo onderzoekt de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) met de 'Verkenning Post 65' de betekenis en het belang van dit relatief jonge erfgoed. De vraag hoe we met het post 65 erfgoed moeten omgaan in relatie met actuele ruimtelijke opgaven is daarbij relevant. Met het post 65 icoon Centraal Beheer binnen haar gemeentegrenzen, levert Apeldoorn, in gesprek met haar inwoners, graag een bijdrage aan deze discussie. Na de inventarisatie volgt een advies op welke wijze dit erfgoed het beste kan worden beschermd.

In een volgende inventarisatieslag zullen we onderzoeken op welke wijze archeologisch erfgoed en waardevolle (cultuur) landschappen in aanmerking komen voor een betere bescherming.

Gemeentelijke monumenten, beeldbepalende en karakteristieke panden

Binnen de gemeente Apeldoorn zijn 1629* gemeentelijke monumenten en 3 gemeentelijk beschermde gezichten aanwezig. Er zijn (nog) geen gemeentelijk archeologische monumenten aangewezen. Monumenten vormen de topcollectie van ons erfgoed. Als een gebouw van bijzonder lokaal belang is, kan de gemeente het op de gemeentelijke monumentenlijst plaatsen, die straks in het omgevingsplan is verwerkt.

Naast monumenten kan ook ander waardevol erfgoed binnen een bestemmingsplan (straks omgevingsplan) worden beschermd. Zo krijgen de meest waardevolle panden binnen een beschermd gezicht de aanduiding beeldbepalend pand. Waardevolle panden buiten een beschermd gezicht kunnen als karakteristiek pand worden aangeduid.

Karakteristieke en beeldbepalende panden zijn bouwwerken die belangrijk zijn voor het gebiedseigen beeld van een buurt of dorp. Ze dragen als het ware het beeld van hun omgeving.

**Deze monumententelling laat mogelijk een vertekend beeld zien ten opzichte van het werkelijk aantal monumenten binnen de gemeente. De gebouwde monumenten zijn per BAG-pand (Basisregistratie Adressen en Gebouwen) geteld, waardoor elk adres binnen een monumentaal ensemble als los monument is meegerekend. Bij de archeologische monumenten zijn het aantal beschermde gebieden geteld. Binnen een beschermd gebied kunnen vervolgens meerdere archeologische monumenten liggen.*

CULTUURHISTORISCHE WAARDEN MOETEN ALS STARTPUNT WORDEN GEBRUIKT OM DE **RUIMTELIJKE KWALITEIT** [...] TE VERBETEREN EN HET CULTURELE LEVEN TE VERSTERKEN.

Uit: Sectoradvies 'Met erfgoed meer ruimtelijke kwaliteit' Raad voor Cultuur, maart 2019



Instandhouding van het erfgoed

In 2020 is het Apeldoorns [Erfgoedfonds](#) gelanceerd. Dit brede fonds vormt de paraplu waaronder de gemeentelijke erfgoedregelingen en -diensten vallen, die als doel hebben om monumenteigenaren of andere partijen die direct met erfgoed in aanraking komen te ondersteunen. Het Erfgoedfonds biedt daarmee een duidelijke vindplaats en eenduidige communicatie voor de Monumentensubsidie voor restauratie en onderhoud van monumenten, het Gevelfonds voor het herstellen van historische gevels in de binnenstad en het Archeologiefonds voor een financiële bijdrage voor het uitvoeren van gravend archeologisch onderzoek. In 2020 is daar ook de Duurzaamheidsdienst, een adviesgesprek voor eigenaren van monumenten en karakteristieke en beeldbepalende panden, bijgekomen. In de komende jaren wordt gekeken op welke wijze dit Erfgoedfonds nog meer kan worden uitgebouwd.

Voor de instandhouding van gebouwde monumenten kunnen monumenteigenaren aanspraak maken op zowel een gemeentelijke als provinciale subsidie. Bij grote werkzaamheden moet bij de aanvraag een inspectierapport worden ingediend. Eigenaren kunnen hiervoor beroep doen op de [Stichting Monumentenwacht Gelderland](#), die zich onder andere bezig houdt met het uitvoeren van onafhankelijke bouwkundige inspecties van monumenten. Monumenteigenaren kunnen het abonnement op deze Monumentenwacht vanuit de gemeente volledig vergoed krijgen.

Voor het onderhoud van archeologische monumenten die op gemeentelijk grondgebied liggen of op het terrein van kleine particulieren heeft de gemeente een overeenkomst met Erfgoedbeheer. Zij inspecteren eens per drie jaar de onderhoudsstaat van deze monumenten en adviseren welke maatregelen moeten worden genomen. Het jaarlijks onderhoud van deze monumenten wordt uitgevoerd door een paar enthousiaste vrijwilligers van de Vrijwillige Archeologiewacht in nauwe samenspraak met de gemeente en Erfgoedbeheer.

Onderzoek

Onderzoek naar het erfgoed van Apeldoorn kent verschillende schaalniveaus. Aan de basis staan de cultuurhistorische beleidskaart en de archeologische kenniskaart en beleidskaart.

Wanneer je verder inzoomt in de gemeente, kom je ook meer detailniveau tegen. Ter inspiratie voor passende ontwikkelingen met erfgoed aan de basis zijn zo de [kookboeken](#) ontstaan: het groot Apeldoorns landschapskookboek, het klein Apeldoorns dorpenkookboek en het dik Apeldoorns stadskookboek. Op bestemmingsplanniveau zijn [cultuurhistorische analyses](#) uitgevoerd die straks in het omgevingsplan worden doorvertaald. Deze cultuurhistorische analyses op gebiedsniveau vormen tevens de leidraad op planniveau. Indien er nog essentiële informatie ontbreekt, moet er aanvullend cultuurhistorisch of bouwhistorisch onderzoek worden gedaan.

[Archeologisch onderzoek](#) vindt vaak op planniveau (in het kader van een omgevingsplan of -vergunning) plaats. Deze onderzoeken, zo'n 40 à 50 per jaar, worden in opdracht van een initiatiefnemer van een (bouw)project uitgevoerd. De gemeente vervult hierbij de wettelijk taak als Bevoegd Gezag: wij bepalen of en in welke mate er archeologisch onderzoek moet worden uitgevoerd en zien toe op de kwaliteit daarvan. Hierbij is het van groot belang de kennis over het erfgoed van Apeldoorn en de Veluwe up to date te hebben en te houden.

De kennis van het erfgoed van Apeldoorn is niet statisch. Uitgevoerde onderzoeken leveren immers nieuwe datasets op. Ook onderzoek dat provinciaal en landelijk of door universiteiten en hogescholen worden uitgevoerd, kan tot nieuwe data en tot nieuwe inzichten leiden. Denk aan de nieuwe ontdekkingen die gedaan zijn op het [Actueel Hoogtebestand Nederland](#) (AHN), waarin het reliëf van het landschap tot op de centimeter nauwkeurig is ingelezen. Met het project [Erfgoed Gezocht](#), van Erfgoed Gelderland en de Universiteit Leiden, zijn zo in een citizen science project duizenden nieuwe cultuurlandschappelijke elementen (zoals grafheuvels, celtic fields en houtskoolmeilers) in kaart gebracht. De gemeente participeert graag in het vervolg van dit project. Ook participeren we in het beken- en sprengproject van de RCE, in het onderzoek naar grafheuvels van de Universiteit Leiden en brengen we thema's als watermolens, vroegmiddeleeuwse ijzerwinning en militair erfgoed actief onder de aandacht. Dit heeft al diverse bachelor-, master- en PhD-studies opgeleverd. De komende jaren blijven we hierop inzetten en bouwen we aan onze kennis van het erfgoed van Apeldoorn.



Opgraving Beekvallei Lieren
Foto: Nikkels Bouwbedrijf



Reconstructietekening grafheuvels
bij de Echoput
Tekening: Mikko Kriek

Integrale aanpak

Binnen het ruimtelijk domein werken cultuurhistorie en archeologie nauw samen met andere ruimtelijke disciplines, zoals planologie, stedenbouw, landschap, natuur, water, bodem en verkeer. Vanaf de initiatieffase tot aan de realisatiefase en, indien nodig, de handhaving ervan.

Energietransitie en duurzaamheid

Een relatief nieuw beleidsterrein waar steeds vaker afstemming mee wordt gezocht, is energietransitie en duurzaamheid. Erfgoedzorg is van nature al duurzaam. Doordat monumenten tientallen tot honderden jaren blijven staan en niet worden vervangen door nieuwe bebouwing, zijn er minder fossiele bronnen nodig voor o.a. de productie van nieuwe materialen. Het milieu wordt hierdoor, net als met energiebesparende maatregelen, minder belast. Dit neemt niet weg dat we vanuit erfgoed een beter antwoord moeten geven op grote bewegingen zoals energiebesparing, energietransitie en klimaatadaptatie. Daarbij merken we dat ook veel monumenteigenaren nadenken over, of al bezig zijn met, energiebesparende of andere duurzaamheidsmaatregelen. Binnen het eerder genoemde Erfgoedfonds is hiervoor een aparte duurzaamheidsdienst opgenomen. Door vanuit de vakgroep erfgoed actief het gesprek over duurzaamheidsmaatregelen met pandeigenaren te faciliteren, willen we stimuleren dat het verduurzamen van cultuurhistorisch waardevolle panden zorgvuldig en zonder al te veel schade gebeurt. Het moment waarop onderhoud of restauratie aan een pand plaatsvindt, is vaak het uitgelezen moment om, indien wenselijk, ook duurzaamheidsmaatregelen door te voeren. Monumenten en andere beschermde panden vragen immers altijd om maatwerk; het monument bepaalt hoe ver je kunt gaan. Kennis over zowel de mogelijkheden voor duurzaamheidsmethoden en -technieken als cultuurhistorische waarden en restauratietechniek is hierbij cruciaal.

De gemeente Apeldoorn heeft in 2012 een bijdrage geleverd aan de landelijke [Toolkit Energieduurzaamheid en Historische bebouwing](#) met als doel verdere kennisopbouw te stimuleren en monumenteigenaren te ondersteunen. Als vervolg is de RCE begin 2019 het vierjarige programma 'Erfgoed en duurzaamheid' gestart, waarmee het innovatieve vermogen

van de monumentensector wordt gestimuleerd. De Stichting Apeldoornse Monumenten (SAM) heeft in 2020 in samenwerking met de gemeente een Platform voor monumenteigenaren opgezet, waarbinnen ervaringen kunnen worden uitgewisseld.

Ook op het gebied van archeologie en (cultuur)landschappen krijgen we te maken met vraagstukken die zijn gerelateerd aan het milieu en de klimaatverandering. Denk aan ecologische hoofdstructuren, beekherstel, Natura 2000 gebieden, recreatiezonering Veluwe, PAS-maatregelen, maatregelen in het kader van verdroging, bosbouw en heide-onderhoud, maar ook aan de mogelijke plaatsing van windmolens en zonnepanelen in het cultuurlandschap. Samenwerking met de provincie ligt voor de hand op deze thema's. Vooral met terreineigenaren is een goede afstemming cruciaal, om de unieke cultuurlandschappen te behouden en de archeologische waarden te beschermen.

Omgevingswet

Met de Omgevingswet verandert de manier waarop er binnen de ruimtelijke omgeving wordt samengewerkt. Een integrale omgevingsgerichte benadering wordt vanuit alle betrokken disciplines gevraagd. Erfgoed is hierbij kader scheppend en heeft een sturende rol. In de omgevingsvisie van Apeldoorn is erfgoed opgenomen als uitgangspunt binnen elke fase van ruimtelijke ontwikkelingen, van waaruit vervolgens verder kan worden gewerkt. Op die manier vormen de bestaande historische structuren en de identiteit van de plek het startpunt voor elke ruimtelijke opgave; Wat zijn de oude structuren, wat laat je staan en hoe bouw je hierop verder? Wat is de Apeldoornse ruimtelijke identiteit en hoe versterken we die? Wat betreft de integrale werkwijze betekent dit voor erfgoed onder andere dat de, voorheen sectorale, monumentenverordening en monumentenlijst in het vervolg onderdeel zijn van het omgevingsplan. Daarmee is de gemeente verplicht om in het omgevingsplan rekening te houden met cultureel erfgoed, waaronder ook cultuurlandschappen vallen. In Apeldoorn hebben we hier al de nodige ervaring in, en beschermen we (onderdelen van) cultuurlandschappen, zoals historische verkavelingsstructuren met houtsingels of landgoederen. Dit gebeurt nu via het bestemmingsplan, en vindt in het vervolg zijn plek in het omgevingsplan.

Een nieuw aspect in de Omgevingswet is dat ingrepen in de

omgeving van een monument, het monument niet mogen ontsieren of beschadigen. Daarmee speelt de context van het ruimtelijk erfgoed een grotere rol en wordt voorgebouwd op de al ingezette verschuiving van een objectgerichte benadering (behoud door bescherming) naar een structuur- en omgevingsgerichte benadering (behoud door ontwikkeling). Doordat het behoud door ontwikkeling nu in de regelgeving is vastgelegd, zijn herbestemming en (her)ontwikkeling nadrukkelijker onderdeel van de erfgoedzorg geworden.

Met de Omgevingswet wordt tevens de betrokkenheid van inwoners vergroot. De wet schrijft voor dat belanghebbenden in een zo vroeg mogelijke stadium bij planprocessen moeten worden betrokken. Daarnaast wordt ook het burgerinitiatief gestimuleerd. De gemeente wil door middel van erfgoed betrokkenheid bij de leefomgeving onder de inwoners van Apeldoorn stimuleren. Erfgoed kan een verbindende factor zijn binnen ruimtelijke ontwikkelingen in de stad, wijken en dorpen. Het verhaal van Apeldoorn vormt een gezamenlijk vertrekpunt en kan worden gebruikt om het gesprek te voeren en betrokkenheid te creëren. De komende beleidsperiode verkennen we hoe burgerparticipatie en burgerinitiatief binnen het erfgoedveld concreet vorm kan krijgen. Hierbij is aandacht voor het scheppen van heldere verwachtingen en kaders, om teleurstellingen achteraf te voorkomen. Het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO) is straks als digitaal informatiesysteem cruciaal in het tijdig beschikbaar stellen van informatie. Het digitale loket biedt een overzicht waar iedereen kan zien wat er is toegestaan in de fysieke leefomgeving.

Leegstand en herbestemming

Maatschappelijke en economische ontwikkelingen leiden landelijk tot een grotere leegstand van vastgoed, waaronder ook monumentale gebouwen. Ook de gemeente Apeldoorn heeft hiermee te maken; in de binnenstad met leegstaande winkelpanden, maar tevens religieus erfgoed, industrieel erfgoed en historische boerderijen in de rest van de gemeente hebben last van leegstand. Om leegstand van erfgoed te voorkomen, zet Apeldoorn in op herbestemming en transformatie van gebouwd erfgoed. De meest voorkomende categorieën voor herbestemming en transformatie in Apeldoorn zijn religieus erfgoed, scholen, kantoren, winkels en vrijkomende

agrarische bebouwing. Belangrijk hierbij is dat het behoud van de erfgoedwaarden het primaire uitgangspunt van de herbestemming of (her)ontwikkeling blijft. De ervaring leert dat deze waarden door andere belangen in het proces nog wel eens onder druk komen te staan. Waar mogelijk maken we gebruik van en sluiten we aan bij landelijke en provinciale regelingen. Zo heeft het samenwerkingsprogramma de [Nationale Kerkenaanpak](#)

als doel om een duurzaam toekomstperspectief voor kerken in Nederland te ontwikkelen. Gemeentes kunnen hierbinnen steun krijgen voor het opstellen van een integrale kerkenvisie voor het totale kerkenbestand in de gemeente. Met ingang van 2020 stimuleert het landelijk Boerderijfonds de restauratie, verduurzaming en herbestemming van agrarisch erfgoed. Ook hier haken we bij aan.



Herbestemming Open Hofkerk tot uitvaartcentrum Hof van Afscheid
Foto: Ingrid Hof en Raoul Rompas (Draisma)

Omgevingskwaliteit en de CRK

Erfgoed in ruimtelijke processen moet leiden tot een hogere omgevingskwaliteit. We streven daarbij naar het versterken van de herkenbaarheid van Apeldoorn als geheel én naar het vergroten van de schoonheid en eigenheid van een gebied (denk aan cultuurlandschappen, dorpen, buurten en plekken). De eigenheid van een plek draagt bij aan het 'thuisgevoel' van bewoners en gebruikers en zorgt daarmee voor een hogere kwaliteit en waardering van de leefomgeving. De eerder genoemde Apeldoornse Kookboeken zijn bedoeld om inspiratie op te doen en met elkaar het bijzondere karakter van Apeldoorn uit te bouwen. Deze naslagwerken sluiten daarmee naadloos aan bij de ontwikkelingen in het kader van de Omgevingswet en zijn nog steeds bijzonder actueel. Voor het versterken van de omgevingskwaliteit werkt erfgoed nauw samen met de vakgroepen planologie, stedenbouw en de CRK. Op projectniveau zoeken we waar mogelijk aansluiting bij het landelijke [Erfgoed Deal](#). Erfgoed Deal is een samenwerkingsprogramma dat projecten ondersteunt waarin de relatie tussen erfgoed en de leefomgeving kan worden versterkt, met als doel het realiseren van een hoger kwaliteitsniveau.

Een onafhankelijke commissie die adviseert over monumenten en rijksbeschermden gezichten is een wettelijke vereiste. De gemeente Apeldoorn heeft een Commissie Ruimtelijke Kwaliteit (CRK) waar vanuit erfgoed nauw mee wordt samengewerkt. Zij adviseert over ruimtelijke kwaliteit in de breedste zin van het woord, met als kerntaak: met ieder advies Apeldoorn een beetje mooier en prettig leefbaar maken. Dit gebeurt op het wettelijk vlak met het toetsen van bouwplannen en omgevingsvergunningen aan het welstands- en monumentenbeleid. Op beleidsmatig vlak adviseren zij over ruimtelijke ingrepen, stedenbouwkundige plannen, bestemmings- en beeldkwaliteitsplannen en monumentenaanwijzingen. Daarnaast kan de CRK als in- en externe sparringpartner ook vrij adviseren, waarbij het gemeentelijk beleid de koers bepaalt.



Herbestemming gevelmozaïek uit
voormalig schoolgebouw, Kelvinstraat
Kunstenaar: Gaby Bovelanders
Beeldbank gemeente Apeldoorn

3

ERFGOED EN DE GEZAMENLIJKE

DOELSTELLINGEN

In dit hoofdstuk worden de gezamenlijke doelstellingen op het gebied van cultuur en erfgoed nader ingevuld voor het erfgoedbeleid in 2021-2024. De doelen zijn op hoofdlijnen beschreven. De concrete uitwerking volgt in de uitwerking voor de MPB.

Doelstelling 1:

ECHT APELDOORNS
Vergroten van de herkenbaarheid van Apeldoorn

De herkenbaarheid van de geschiedenis van Apeldoorn wordt in de komende periode op verschillende manieren versterkt. Centraal staat daarbij dat de gemeente het erfgoed waardeert en koestert.

De gemeentelijke werkzaamheden in het kader van **het ruimtelijk erfgoed** dragen expliciet aan deze doelstelling bij: via inbreng voor de omgevingsvisie en bestemmingsplannen / omgevingsplannen, het up-to-date houden van de basisregistratie in het kader van de Digitale Structuur Omgevingsvisie (DSO) en onze bijdrage aan alle projecten die plaatsvinden in het fysieke domein. Of het nou gaat om een archeologisch onderzoek, beekherstel of een herbestemmingsvraagstuk. Deze werkzaamheden zetten we onverminderd voort, waarbij we naar een steeds hoger kwaliteitsniveau streven.

Het **erfgoedfonds** zorgt ervoor dat particulieren ondersteunt worden bij de instandhouding van hun monumentale bezit of een bijdrage krijgen voor het doen van archeologisch onderzoek. Het fonds is een groot succes; wat een beperkte uitgave is voor de gemeente, is een grote stimulering voor particuliere eigenaren in de stad en levert een zichtbaar mooier Apeldoorn op. Voor



ALLEEN DOOR GOED SAMEN TE WERKEN KAN EEN PARTICULIER MET DE GEMEENTE ZIJN **GEMEENTE-MONUMENT** FINANCIËEL GEZOND ONDERHOUDEN EN VERFRAAIEN.

Door: Monumenteigenaar en aanvrager
monumentensubsidie



Gemeentelijk monument
Badhuisweg 92
Beeldbank gemeente Apeldoorn

een nog groter bereik wordt het erfgoedfonds de komende jaren met nieuwe regelingen uitgebreid, waar mogelijk leggen we daarbij de koppeling met landelijke en provinciale regelingen. Voor de periode 2022 zijn er middelen beschikbaar om het fonds te continueren, voor de periode daarna zullen de ambities en bijbehorende middelen voor het fonds opnieuw moeten worden vastgesteld. Met het Fonds Apeldoornse Historische Publicaties ondersteunt het EPA initiatieven zoals het uitbrengen van historische publicaties zonder winstoogmerk over de gemeente Apeldoorn. Ook zet het EPA zich in voor de renovatie en het herplaatsen van objecten die te maken hebben met het erfgoed in Apeldoorn.

We blijven nieuwe monumentale waarden beschermen, zowel gebouwd erfgoed als (cultuur)landschappen en archeologie. Waar mogelijk gebeurt dit straks via het omgevingsplan, maar ook het bouwen aan een **representatief monumentenbestand** blijft belangrijk. In eerste instantie breiden we dit bestand uit met objecten van na 1970, daarna zijn archeologische monumenten en cultuurlandschappen onderwerp van aandacht.

Omdat we merken dat de waardering van erfgoed stijgt als de kennis erover vergroot, zullen we ons in blijven zetten voor het plaatsen van **verbeeldingen** (van informatiebord tot aan objecten) in Apeldoorn. Vaak is een actuele gebeurtenis of idee vanuit bewoners aanleiding voor het realiseren van een verbeelding. Naast het reageren op deze incidentele vragen, wordt er gewerkt aan een overkoepelend plaatsingsplan zodat de verbeeldingen in gezamenlijkheid bijdragen aan het verhaal van Apeldoorn.

Doelstelling 2

MEER TE BELEVEN Onderscheidend cultuuraanbod en beleefbaar erfgoed

De beleving van de geschiedenis van Apeldoorn wordt in de komende periode op verschillende manier versterkt. Dat doen we graag in samenwerking met onze interne en externe partners. Nadrukkelijk spelen we daarbij meer in op de vraag (aan welke verhalen is er op dit moment behoefte) en minder op het aanbod (omdat de veelvoud aan verhalen eindeloos is).

Voor het vergroten van de beleving van erfgoed werken we samen in het programma '**Wij zijn Veluwe**'. Binnen dit programma is voor de jaren 2019-2022 geld beschikbaar voor 75 jaar bevrijding, het verhaal van Apeldoorn, grafheuvelcentrum, oranjebeleving, landgoederen en kastelen, Uddelermeer en bodemschuiven. Het programma kan na 2022 een vervolg krijgen om een aantal thema's verder te verdiepen of nieuwe thema's toe te voegen. Meer aandacht voor de industriële geschiedenis van Apeldoorn is daarbij een logische keuze, denk bijvoorbeeld aan de vroegmiddeleeuwse ijzerindustrie, de beken, sprengen en watermolens en de daaruit voortgevloeide papier- en metaalindustrie, maar ook de bedrijvigheid langs het kanaal en de VSM.

De gemeente wil dat het (pre)historische **Verhaal van Apeldoorn** meer wordt verteld. Daarbij zijn CODA, het EPA en Paleis het Loo de vanzelfsprekende inhoudelijke partners en is aansluiting bij marketing (Apeldoorn Marketing, Toeristisch Platform Apeldoorn, Binnenstadsmanagement en Visit Veluwe) essentieel. Gezamenlijk worden projecten opgestart om dit verhaal beter voor het voetlicht te brengen.

De Open Monumentendagen, de Maand van de Geschiedenis en de Nationale Archeologiedagen zijn landelijke **evenementen** waarop je met groot bereik de lokale geschiedenis kan laten

zien. Hier sluiten we in Apeldoorn goed bij aan. Zo staan we al jarenlang in de top 15 qua bezoekersaantallen tijdens Open Monumentendag. Wij stimuleren dat deze momenten een goede lokale invulling krijgen, waarbij CODA en het EPA belangrijke partners zijn. Ook tijdens andere evenementen benutten we de kans het Apeldoorns erfgoed beleefbaar te maken.



Doelstelling 3:

APELDOORNSE KENNIS EN INSPIRATIE

Lokale cultuur- en erfgoededucatie

We vinden het belangrijk dat de kennis over de lokale geschiedenis vergroot. Dit draagt bij aan een groter omgevingsbewustzijn en waardering van de leefomgeving.

Op het gebied van **erfgoededucatie** werken we nauw samen met cultuur. We vinden het belangrijk dat leerlingen (inter)actief leren over erfgoed in de eigen omgeving zodat ze in contact komen met de Apeldoornse musea, archieven, monumenten en archeologie. In eerste instantie ligt het accent op de doelgroep jeugd binnen het primair onderwijs. De samenwerking en afstemming tussen Cultuurwijzer en de culturele en erfgoedpartners in Apeldoorn die actief zijn op het gebied van educatie staat hierbij centraal. De gemeente ondersteunt CODA, als belangrijke aanbieder van erfgoededucatie, in het ontwikkelen en ontsluiten van een sterk aanbod.

Erfgoededucatie gaat niet alleen om leren over je verleden, maar ook over lering trekken uit het verleden vóór de toekomst. We zijn trots op de vele oorlogsmonumenten die door Apeldoornse scholen zijn geadopteerd en op het herinneringscentrum Apeldoornsche Bosch dat in 2020 is geopend. Op deze manier kan erfgoed het maatschappelijke gesprek over **vrede en veiligheid** stimuleren en draagt onze lokale geschiedenis bij aan het opgroeien van onze kinderen als wereldburgers.

Daarbij houdt erfgoededucatie niet op bij het primair en voortgezet onderwijs. Het is tevens belangrijk om jongeren te interesseren voor het **ambacht en vakmanschap**, om te zorgen voor voldoende deskundige vakmensen in de toekomst. Waar mogelijk draagt Apeldoorn een steentje bij aan het rijksbeleid Erfgoed Telt.

EEN VERHAAL WORDT DES TE
KRACHTIGER, ALS JE HET KAN
ILLUSTREREN MET DE BIJBEHORENDE
OBJECTEN EN HET VERTELT IN ZIJN
NATUURLIJKE CONTEXT, OP DE PLEK
WAAR HET THUISHOORT.

Directeur Rijksmuseum van Oudheden Wim Weijland
Uit: Beleef de Prehistorie op de Veluwe 2017



Doelstelling 4:

IEDEREEN DOET MEE

Actief en laagdrempelig van cultuur en erfgoed genieten

We zijn trots op de vele vrijwilligers die zich inzetten voor de geschiedenis van Apeldoorn en daar plezier aan beleven. Naast meedoen vinden we nadrukkelijk meedenken met en over ons erfgoed van groot belang.

Apeldoorn koestert de betrokkenheid van het **EPA** en blijft het platform de komende beleidsperiode ondersteunen. In lijn met de landelijke trend werken we mee om de professionaliteit van de vele erfgoedvrijwilligers te vergroten, bijvoorbeeld door het beschikbaar stellen van trainingen en cursussen op het gebied van *storytelling*.

De **inbreng van bewoners** krijgt een steeds belangrijkere rol, mede dankzij de Omgevingswet en het programma Erfgoed telt. Apeldoorn benadrukt de meerwaarde van burgerparticipatie bij maatschappelijke vragen over erfgoed, zoals 'Hoe waardeer je erfgoed?' en 'Wat bepaalt onze identiteit? Participatie is bij uitstek een manier om de betrokkenheid van inwoners bij het erfgoed te vergroten en samen het karakter van Apeldoorn te versterken. De komende periode onderzoekt de gemeente de vorm en invulling van burgerparticipatie binnen het omgevingsplan en erfgoedbeleid.



D

DEEL D

BEHEERSING EN

BIJLAGEN



1

MONITORING, EVALUATIE EN

INFORMATIEVOORZIENING

In de kwartaal- en jaarrapportages van de Meerjaren Programma Begroting wordt, in programma 8 en voor een deel in programma 9, gerapporteerd over de voortgang van het beleid. In deze programma's worden jaarlijks de SMART doelstellingen opgenomen en op basis van de beschreven indicatoren wordt vastgesteld of deze doelstellingen zijn behaald.

De monitoring en evaluatie van dit beleid is een doorlopend proces en bestaat uit meerdere werkzaamheden:

- Toetsen op de prestatieafspraken
- Interne procesbewaking
- Stimuleren en motiveren
- Integrale toetsing
- Op weg naar een nieuwe beleidsperiode

Prestatieafspraken

Naast de doelstellingen in de MPB worden er met de instellingen die subsidie ontvangen prestatieafspraken gemaakt. Deze afspraken worden eveneens SMART geformuleerd en richten zich zowel op kwantitatieve gegevens (bijvoorbeeld bezoekersaantallen of openingstijden) als op de kwalitatieve gegevens (maatschappelijk rendement). De prestatieafspraken komen in overleg met de instellingen tot stand.

Jaarlijks vindt er minimaal één voortgangsgesprek plaats met betrekking tot de financiële en organisatorische stand van zaken, doelen en prestaties. Ook is er ruimte voor reflectie op de (nieuwe) aanvraag en/of de vaststelling. Met de zes basisinstellingen wordt twee keer per jaar een ambtelijk voortgangsgesprek en één keer per jaar een bestuurlijk overleg gevoerd.

Door het voeren van gesprekken en door jaarlijks bij de vaststelling van de subsidie te toetsen op de prestatieafspraken, volgt de gemeente de ontwikkelingen en de wijze waarop er aan de doelstellingen wordt gewerkt. Mocht er bij de jaarlijkse vaststelling blijken dat er, zonder dat dit tussentijds is gemeld, niet aan de prestatieafspraken is voldaan, dan kan dit leiden tot het terugvorderen van gelden en/of het bijsturen van de afspraken.

Ook bij de toekenning van projectsubsidies zullen concrete afspraken worden gemaakt waarop wordt gestuurd. Voorwaarde bij het verlenen van de projectsubsidie is onder meer dat het project moet bijdragen aan de doelstellingen uit deze nota en



Beeld Wilhelmina, Grote Kerk
Kunstenaar: Greet Grottendieck
Beeldbank gemeente Apeldoorn

dat duidelijk is wat de betekenis voor de inwoners en/of culturele sector van Apeldoorn is.

Interne procesbewaking

De projecten die vanuit de gemeente worden geïnitieerd, worden van begin tot eind gemonitord, indien nodig bijgestuurd, en uiteindelijk geëvalueerd met oog op toekomstige projecten en beleid. Op het gebied van cultuur en erfgoed gaat het hier om het plaatsen van de kunstwerken in de openbare ruimte en het erfgoed-deel binnen de Wij zijn Veluwe-aanpak. De gemeenteraad zal tussentijds, in ieder geval via de voortgangsrapportages van de MPB, worden geïnformeerd over de ontwikkelingen en voortgang van deze processen.

Nieuwe subsidieregelingen, zoals de regeling projectsubsidies en het Erfgoedfonds worden uiteraard ook geëvalueerd. Na de eerste periode waarin de pilotregeling voor de projectsubsidie is uitgevoerd, zal er intern en extern worden onderzocht of de regeling naar verwachting werkt en wat er beter kan. De regeling kan naar aanleiding van deze evaluatie worden aangepast en verbeterd. Het Erfgoedfonds wordt gedurende de eerste twee jaar ieder half jaar geëvalueerd en waar nodig vindt bijstelling plaats. Onderwerpen van evaluatie zijn de verdeling van de gelden en de mogelijkheid nieuwe regelingen aan het fonds toe te voegen.

Stimuleren en motiveren

Zowel binnen als buiten de organisatie wordt actief gezocht naar samenwerking en kruisbestuiving om bij te dragen aan de doelstellingen van cultuur en erfgoed. Denk bijvoorbeeld aan evenementen en thema's (bijvoorbeeld heropening Paleis het Loo) waar cultuur en erfgoed een bijdrage kunnen leveren, maar ook aan ruimtelijke ontwikkelingen waar erfgoed aan de basis staat. De interne processen en samenwerkingen worden in 2020 vastgelegd in het kader van de gemeentelijke organisatieverandering en zullen in de periode 2021-2024 eveneens worden gemonitord en geëvalueerd. Ook de externe processen en projecten worden na afloop met de betrokken partijen besproken en beoordeeld.

Integrale toetsing

In het reguliere werk voor het ruimtelijk erfgoed wordt geadviseerd in het kader van het omgevingsplan, omgevingsvergunningen en projecten. Een procesbeschrijving geeft aan op welke wijze deze advisering plaatsvindt. Jaarlijks wordt intern gemonitord in hoeverre het proces aansluit bij de praktijk en daar waar nodig aangepast. In het kader van de Digitale Structuur Omgevingswet is een basisregistratie Erfgoed opgesteld. Deze zorgt ervoor dat alle noodzakelijke documenten voor de advisering op het gebied van erfgoed niet alleen intern, maar ook extern beschikbaar zijn. Inhoudelijk zijn de archeologische en cultuurhistorische beleidskaarten relevante instrumenten voor de advisering binnen het ruimtelijk domein. De nieuwe kaarten worden in 2021 vastgesteld en worden in ieder geval iedere beleidsperiode opnieuw geactualiseerd.

Op weg naar een nieuwe beleidsperiode

De rekenkamercommissie heeft over 2018 onderzoek uitgevoerd naar de jaarstukken van programma 8. De uitkomsten van dit onderzoek zijn meegenomen in de nota, de MPB en de prestatieafspraken die op basis van deze nota worden gemaakt met de grote culturele instellingen. Er zijn duidelijke indicatoren opgenomen in de MPB en de burgerenquête is aangepast en aangescherpt.

In 2019 is er in aanloop naar het nieuwe cultuurbeleid een interne evaluatie uitgevoerd naar de voortgang van de nota Cultureel Kapitaal. Deze evaluatie is besproken tijdens een sessie over het nieuwe cultuurbeleid met de wethouder cultuur. Uit deze evaluatie is een aantal aandachtspunten gekomen voor de beleidsperiode 2021-2024. Waaronder de inzet op lange lijnen, het voorstel voor de nieuwe subsidiestructuur en het bereik van het aantal scholen met het programma Cultuureducatie met Kwaliteit.

De erfgoednota I-Cultuur is intern besproken. Hieruit kwam naar voren dat deze nota op inhoud indertijd heel vooruitstrevend is geweest en nog steeds actueel is. Ondertussen zijn we echter 15 jaar verder, spelen ook andere onderwerpen een rol en was het hoog nodig dat deze kadernota weer geactualiseerd werd.

Deze beleidsperiode loopt van 2021 tot en met 2024. In 2023 wordt ruim op tijd gestart met de evaluatie van het beleid en het opstellen van de nieuwe beleidsnota. In 2023 zal opnieuw de burgerenquête Cultuur en Erfgoed worden afgenomen, met dezelfde vragen als in oktober 2019 (nulmeting). Op deze wijze kunnen de uitkomsten met elkaar worden vergeleken en kan er worden geëvalueerd of de doelstellingen die zijn geformuleerd ook daadwerkelijk zijn behaald.



Tijdelijk werk behanglagen
Sophialaan 71-73
Foto: De Communicatie Cowboys

Het budget voor cultuur en erfgoed is opgenomen in programma 8 en deels in programma 9 van de Meerjaren Programma Begroting. De cijfers in deze nota zijn gebaseerd op de MPB 2020-2023. Hier kunnen geen rechten aan worden ontleend.

Budget

In 2020 is totaal € 17.724.000,- exploitatiebudget beschikbaar voor cultuur en erfgoed. Hiernaast is een overzicht waar deze middelen aan worden besteed.

Daarnaast zijn er enkele investeringsbudgetten beschikbaar voor cultuur en erfgoed. Hieronder vallen de investeringen in het kader van kunst in de openbare ruimte (€ 1.250.000 tot eind 2023) en enkele onderdelen binnen erfgoed in het wij zijn Veluwe programma (€ 625.000,- tot eind 2022).

Voor het jaar 2021 zijn er vanuit de gemeente bezuinigingen aangekondigd, waardoor het budget minder groot is dan in de periode 2017-2020. Deze bezuiniging behelst 5 tot 10% van het totale budget. Dit heeft vanzelfsprekend invloed op de cultuur- en erfgoedsector en de wijze waarop de doelstellingen aan het begin van deze beleidsperiode kunnen worden vormgegeven.

Op basis van de MPB 2020-2023 (programma 8 en 9) staan de beschikbare exploitatiebudgetten voor de komende jaren in de tabel op de volgende pagina.

Cultuurbegroting 2020	Bedrag € x 1000
Personeel Cultuur	275
Subsidie	15.000
Onderhoud kunst in de openbare ruimte	375
Accres DVO	650
Overig	250
Totaal	16.500

Erfgoedbegroting 2020	Bedrag € x 1000
Personeel Erfgoed	512
Subsidie Erfgoedplatform Apeldoorn	52
Erfgoedfonds	430
Onderhoud kleine monumenten	28
Erfgoed in Wij zijn Veluwe	120
Uitbestedingsbudget erfgoed	81
Totaal	1.224

Daarnaast is het goed om te realiseren dat niet alle budgetten structureel van aard zijn. De investeringsbudgetten zijn eenmalige bedragen die beschikbaar zijn. Maar ook de extra opdracht aan ACEC om kunst in de openbare ruimte te coördineren en door te groeien (€ 180.000,- per jaar) en de extra gelden die beschikbaar zijn gesteld voor het Erfgoedfonds (€ 100.000,- per jaar) zijn niet structureel en lopen respectievelijk af eind 2021 en eind 2022, terwijl de beleidsperiode van deze nota tot en met 2024 doorloopt.

Risico's

De doelstellingen in deze nota zijn zo opgesteld dat ze in magere jaren kunnen worden behaald, maar in rijkere jaren groter en ambitieuzer kunnen worden opgepakt. Deze insteek komt voort uit het feit dat er bezuinigingen zijn aangekondigd. Het risico hierbij is dat er met deze basis wordt ingezet op het minimaal behalen van de doelstellingen, maar er meer nodig is om echt het verschil te kunnen maken. Apeldoorn wil namelijk een voortrekkersrol vervullen op het gebied van cultuur en erfgoed. Deels is dit te ondervangen door slimmer met de middelen om te gaan en nog beter de samenwerking te vinden met anderen, zowel intern als extern, en ook de samenwerking tussen de culturele partijen te stimuleren. Daarnaast dwingt een schaarste in middelen ook om keuzes te maken en focus aan te brengen.

Naast het genoemde risico is de cultuur- en erfgoedsector gevoelig voor economische omstandigheden (sponsors en particuliere bestedingen) en de publieke opinie (populariteit, recensies en dergelijke). Als gemeente kunnen we niet alle risico's uitsluiten. Dat heeft de recente coronacrisis nog maar eens duidelijk gemaakt, waarbij het nog onduidelijk is welke (financiële) consequenties dit, ook op de langere termijn, voor het culturele en erfgoedveld zal hebben. Belangrijk hierbij is dat we als gemeente zelf de stabiele factor zijn; een overheid waar de burger én de culturele en erfgoedsector op kan bouwen. Zodat we in gezamenlijkheid werken aan de strategische koers van Apeldoorn. Daarbij blijft het belangrijk om te investeren in cultuur en erfgoed. Een dergelijke investering loont en verdient zich (indirect) dubbel en dwars terug.

Exploitatiebudget € x 1000	2021	2022	2023	2024
Cultuur	16.112	16.166	16.561	-
Erfgoed	1096	1050	1074	-
Totaal	17.208	17.216	17.635	-

Bron: MPB 2020-2023. Hieraan kunnen geen rechten worden ontleend.



1. Uitkomsten Cultuur- en Erfgoedenquête
2. Verslag Cultuur- en Erfgoeddebat
3. Overzicht verdeling cultuursubsidies 2020
4. Cultuurhistorische en archeologische beleidskaart

Bijlage 1
Uitkomsten Cultuur- en Erfgoedenquête

Zie de uitkomsten van de Cultuur- en Erfgoedenquête [hier](#).

Bijlage 2
Verslag Cultuur- en Erfgoeddebat

Zie het verslag van het Cultuur- en Erfgoeddebat [hier](#).



Bijlage 3

Overzicht verdeling cultuursubsidies 2020

Instelling	Subsidie 2020 (incl. huisvesting)
CODA	€ 7.130.754
Orpheus	€ 4.447.634
GIGANT	€ 2.685.779
ACEC	€ 292.061
<i>orkest de ereprijs</i>	€ 91.132
NJON	€ 168.927
ISMA	€ 27.999
Phion (HGO)	€ 20.000
Mi Dushi	€ 23.929
Mudanthe	€ 30.007
SLAK	€ 40.369
STAA	€ 13.693
Wilhelminaring	€ 8.518
Belaard	€ 6.017
Culturele Pleinmarkt	€ 9.402
Muziektent Oranjepark	€ 10.000
AKC regeling	€ 60.000

Aan deze tabel kunnen geen rechten worden ontleend. Vanaf 2021 vindt er een bezuiniging plaats over de subsidies.

Bijlage 4

Cultuurhistorische en archeologische beleidskaart

De nieuwe geactualiseerde kaarten worden in 2021 vastgesteld. Tot die tijd gelden de huidige beleidskaarten zie [hier](#).

